

Tussenevaluatie Nota Weidevogels 2014 - 2020

Colofon

Dit is een publicatie van:

Provincie Fryslân

Bezoekadres: Tweebaksmarkt 52
Postadres: Postbus 20120
8900 HM Leeuwarden
Internet: www.fryslan.nl
E-mail: provincie@fryslan.frl

Samenstelling en eindredactie

Opgave Natuur, Water en Bodem
Helene de Jong & Menko Groeneweg

© provincie Fryslân, september 2017

Inhoud

Samenvatting.....	4
1. Inleiding	5
2. Aanpak.....	5
3. Korte samenvatting provinciaal beleid.....	6
4. Ontwikkeling weidevogelstand	9
4.1. Werkwijze.....	9
4.2. Ha's in beheer met een weidevogeldoelstelling	10
4.3. Aantalsontwikkeling broedparen Grutto	10
4.4. Populatietrends: provinciaal & landelijk	10
4.5. Ontwikkeling in het agrarisch weidevogelbeheer	12
4.6. Ontwikkeling in weidevogelreservaten	14
4.7. Ontwikkeling in het gangbaar boerenland.....	16
5. Inspanningen	17
5.1. Gebiedsgerichte benadering met weidevogelkernegebieden	17
5.2. Ondersteuning van weidevogelbescherming buiten de weidevogelkernegebieden.....	19
5.3. Predatiebeheer.....	21
5.4. Ruimtelijke afweging en compensatie bij noodzakelijke ruimtelijke ingrepen.....	22
5.5. Kennis, samenwerking, educatie en voorlichting, monitoring en onderzoek.....	23
5.6. Vrijwillige kavelruil	26
6. Ontwikkelingen in het weidevogelbeleid	28
7. Aanbevelingen, Analyse en Conclusies	30
7.1. Aanbevelingen.....	30
7.2. Conclusies en Analyse per doelstelling	31
Bijlage 1 - Uitleg begrippen	42
Bijlage 2 - Ontwikkelingen in het weidevogelbeleid	45
Bijlage 3 – Overzicht mogelijkheden predatiebeheer	50

Samenvatting

Weidevogels horen bij het Friese platteland maar het gaat de laatste decennia, ook landelijk, niet goed met weidevogels. In juli 2014 hebben Provinciale Staten van Fryslân de Nota Weidevogels 2014 - 2020 vastgesteld. Het doel van de Nota Weidevogels 2014 - 2020 is het duurzaam behoud van vitale weidevogelpopulaties in Fryslân. De Grutto fungeert hierbij als gidssoort. In deze tussenevaluatie, halverwege de looptijd van de Nota Weidevogels, actualiseren we de monitorgegevens en kijken we hoe het nu met onze weidevogels gaat. Ook beoordelen we de geplande inspanningen uit de nota Weidevogels. Beide, gecombineerd met (externe) ontwikkelingen die invloed kunnen hebben, leiden tot conclusies en aanbevelingen. Bij het opstellen van de tussenevaluatie hebben we nauw samengewerkt met het Olterterp overleg, een overlegplatform over weidevogels in Fryslân. Over de tussenevaluatie hebben we ook advies gevraagd aan de Provinciale Commissie Landelijk Gebied.

Uit deze tussenevaluatie komt naar voren dat er de afgelopen jaren door alle bij weidevogels betrokken partijen veel inspanningen en acties zijn uitgevoerd om de weidevogels te beschermen. In de weidevogelkerngebieden lijkt dat succesvol. Daarbuiten, in het gangbare boerenland, lukt het echter niet de achteruitgang van de weidevogels te stoppen. Hoewel hier en daar in het gangbare boerenland parels liggen; melkveebedrijven die hoge aantallen weidevogels weten in te passen in bedrijfsvoering.

Landelijk zien we dezelfde achteruitgang. Hierdoor blijkt nu al dat de doelstelling van 10.000 broedparen Grutto's in 2020 niet haalbaar is zonder extra inspanningen in zowel de weidevogelkerngebieden als in het gangbare boerenland. Wel is er de mogelijkheid om te komen tot stabiele weidevogelpopulaties binnen de weidevogelkerngebieden. Welke kunnen fungeren als brongebieden om op termijn vanuit te kunnen groeien tot 10.000 broedparen Grutto. Predatiebeheer is daarbij essentieel omdat predatie een steeds belangrijker factor wordt.

Naast de algemene aanbeveling om vooral de inspanningen uit de Nota Weidevogels voort te zetten, wordt aanbevolen om vol in te zetten op verbeteren van de **kuikenoverleving** en in het bijzonder **predatiebeheer**. Hiervoor is het belangrijk dat:

- Wordt verder gewerkt, en nog beter samengewerkt, aan kwaliteitsverbetering van het weidevogelbiotoop in de weidevogelkerngebieden (openheid, hoog waterpeil, kruidenrijk grasland).
- Maximaal wordt ingezet en samengewerkt op predatiebeheer. Benutten van alle toegestane middelen, onderzoek naar predatie en instrumenten voor predatiebeheer.
- De zorgplicht van Wet Natuurbescherming in acht wordt genomen.
- Wordt ingezet op behoud van de weidevogelparels in het gangbare boerenland.
- Wordt ingezet op behoud van weidevogels in het gangbare boerenland door vergroening van de melkveehouderij (via GLB en door een omslag naar natuurinclusief boeren).

1. Inleiding

Weidevogels horen bij het Friese platteland. Ze vormen een wezenlijk onderdeel van de beleving van het Friese. In nauwe samenwerking met betrokken partijen voeren we beleid uit om de weidevogels in Fryslân te beschermen. De enthousiaste inzet van boeren, natuurbeheerders en vrijwilligers voor bescherming en beheer is hierbij essentieel.

In juli 2014 hebben Provinciale Staten van Fryslân de Weidevogelnota 2014 - 2020¹ vastgesteld. De nota is opgesteld als vervolg op het Werkplan Weidevogels 2007 - 2014. Het doel van de Weidevogelnota 2014 - 2020 is de realisatie van vitale weidevogelpopulaties in Fryslân waarbij de Grutto als gidssoort fungeert.

Deze evaluatie is een tussenevaluatie, omdat de Weidevogelnota loopt tot 2020. Nu zijn de basisgegevens aangevuld, zijn de voorgenomen inspanningen langs gelopen, zijn conclusies getrokken en aanbevelingen geformuleerd.

2. Aanpak

De tussenevaluatie bestaat enerzijds uit het actualiseren en aanvullen van de monitorgegevens en anderzijds uit het beoordelen van de geplande inspanningen. Daarnaast zijn er ook (externe) ontwikkelingen die invloed kunnen hebben. Uit alle drie volgen bevindingen, conclusies en aanbevelingen.

De ontwikkelingen in de aantallen van 'onze' weidevogels zijn bijgewerkt ten opzichte van de weidevogelnota en zijn te vinden in hoofdstuk 4: *Ontwikkeling weidevogelstand*. Een beoordeling en analyse van de gepleegde inspanningen, benoemd in de Weidevogelnota, is opgenomen in hoofdstuk 5: *Inspanningen*. In hoofdstuk 6: *Ontwikkelingen in het weidevogelbeleid*, gaan we in op de ontwikkelingen die hebben plaatsgevonden sinds de vaststelling van de weidevogelnota. In hoofdstuk 7 komt alles bij elkaar in een analyse met conclusies en aanbevelingen.

Een belangrijk overlegplatform over weidevogels in Fryslân is het Olterterp overleg. In dit overleg zijn vertegenwoordigd: Land- en Tuinbouw Organisatie Noord (LTO Noord), Bond van Friese Vogelwachten (BFVW), Wetterskip Fryslân, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, It Fryske Gea, Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging (KNJV), Friese Milieu Federatie (FMF), Kening fan 'e greide, Hogeschool Van Hall Larenstein, Nordwin College, Kollektivenberied Fryslân (KBF), lectoraat Weidevogels en Dairy Campus. Het Olterterp overleg heeft over een aantal onderwerpen in deze tussenevaluatie een advies gegeven.

Over de concept Tussenevaluatie Weidevogelnota als geheel hebben we een advies gevraagd aan het Olterterp Overleg en de Provinciale Commissie Landelijk Gebied.

---

¹ Provincie Fryslân. 2014. Weidevogelnota 2014 - 2020. Provincie Fryslân, Leeuwarden.

3. Korte samenvatting provinciaal beleid

Fryslân herbergt nog steeds, zeker in verhouding tot andere gebieden, aanzienlijke populaties weidevogels. Van de Grutto broedt maar liefst 40% van de wereldwijde en 80% van de Europese populatie in ons land. In het Nederlandse beleid wordt de Grutto daarom als gidsoort gebruikt, omdat de Grutto vanuit internationaal beschermingsoogpunt in Nederland de belangrijkste weidevogelsoort is. Over de populatieverdeling van weidevogels binnen Nederland blijken maar weinig studies beschikbaar. Maar uit de beschikbare studies blijkt dat in de periode 2011-2012 33 % van de Grutto's in Nederland broeden in Fryslân. Een studie over 2011 geeft aan dat in dat jaar 19% van de Kieviten in Nederland broeden in Fryslân, 15 % van de Slobeenden en ca. 7% van de Veldleeuweriken. Recentere gegevens ontbreken. Vanwege de internationale betekenis die Nederland en in het bijzonder Fryslân heeft voor het in stand houden van de Grutto richten we ons provinciaal beleid op de Grutto.

Wat willen we met ons weidevogelbeleid bereiken?

Het doel van ons weidevogelbeleid is het realiseren van vitale weidevogelpopulaties in Fryslân. De Grutto fungeert hierbij als gidsoort. Concreet richten we ons op 10.000 gruttobroedparen in Fryslân in 2020.

Voorop staat dat we de neerwaartse trend van soorten in een opwaartse trend willen ombuigen. Het exacte aantal broedparen vinden we daarbij minder belangrijk. Wezenlijker is dat een opgaande lijn wordt ingezet: dat het aantal broedparen gestaag groeit en dat er weer perspectief is op duurzame levensvatbare populaties.

We stimuleren dat in Fryslân in totaal circa 40.000 ha wordt ingericht en beheerd als weidevogelkernegebied waarin we met alle partijen samenwerken aan gunstige condities. Voor in totaal min. 10.000 gruttobroedparen betekent dit een dichtheid van gemiddeld 25 broedparen per 100 ha. Buiten de weidevogelkernegebieden streven we naar het ombuigen van de dalende trend zodat de aantallen weidevogels niet verder afnemen.

Om deze doelen te bereiken moeten beheer en inrichting in de meest geschikte gebieden nog beter zijn afgestemd op weidevogels. Hiervoor zijn per hectare meer inspanningen en middelen nodig. Daarom zetten we de beschikbare middelen voor weidevogels meer geconcentreerd in, in de weidevogelkernegebieden.

De bescherming van weidevogels past in een rendabele agrarische bedrijfsvoering en draagt bij aan de kwaliteiten en belevingswaarde van het Friese landschap.

Het combineren van landbouw met andere functies en belangen in het landelijk gebied vormt en grote opgave voor de komende periode. Het grootste deel van de weidevogels zit op agrarische gronden (89-90%). Medewerking van boeren is daarom essentieel. Weidevogels nemen in het agrarische land een vanzelfsprekende plek in die bewoners en toeristen sterk waarderen. Door het imago en de identiteit van Fryslân in dat opzicht te profileren, vergroten de we recreatieve potenties van Fryslân. Door daarnaast samen met partijen in het veld te werken aan de kwaliteiten van het landelijk gebied versterken we de band tussen het Friese landschap en cultuur. Deze benadering past goed in het profileren van Leeuwarden Fryslân als Kulturele Haadsted in 2018.

Een breed maatschappelijk draagvlak, met name bij boeren(organisaties) en natuurverenigingen, is een noodzakelijke voorwaarde voor succesvol beleid.

Weidevogelbeheer en bescherming wordt uitgevoerd door de gezamenlijke beheerders en vrijwilligers in een gebied. Voor de realisatie van vitale populaties is het essentieel dat de partijen in een gebied intensief samenwerken en zich extra inspannen.

Hoe gaan we de doelen bereiken?

Om de doelen te bereiken stellen we een gebiedsgerichte benadering centraal: we richten de inspanningen voor weidevogels op die gebieden (weidevogelkerngebieden) waar de condities voor weidevogels het meest gunstig zijn en waar gebiedspartijen optimaal samenwerken. Buiten deze gebieden is onze ondersteuning van weidevogelbescherming beperkter. Aanvullend nemen we maatregelen op het gebied van:

- Predatiebeheer
- Ruimtelijke afweging en compensatie bij noodzakelijk ruimtelijke ingrepen
- Kennis, samenwerking, educatie en voorlichting, monitoring en onderzoek
- Vrijwillige kavelruil

Bovenstaande sporen hebben we in de Weidevogelnota 2014-2020 uitgewerkt tot concrete acties.

Uitleg belangrijkste begrippen

In bijlage 1 is een uitgebreidere uitleg van begrippen opgenomen.

Agrarische collectieven: De provincie is opgedeeld in 7 agrarische collectieven waarvan de kern doorgaans wordt gevormd door agrarische natuurverenigingen en andere landgebruikers met landbouwgrond. De agrarische collectieven zijn gecertificeerd en zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van het agrarisch natuurbeheer. De collectieven stellen daartoe een beheerplan op waarin de te nemen maatregelen t.b.v. de soorten staan.

Agrarisch natuur-en landschapbeheer (ANLb): Het agrarisch natuur- en landschapsbeheer is per 1 januari 2016 veranderd. De kern van het vernieuwde Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) is een collectieve gebiedsgerichte benadering op die plekken waar dit het meest kansrijk is voor een goed natuurrendement. Dit moet leiden tot een effectiever en efficiënter beheer met meer natuurwinst en lagere uitvoeringskosten.

Gebiedsaanvraag: De aanvraag incl. onderbouwing die is opgesteld door de gebiedspartijen en wordt ingediend door het agrarisch collectief voor het verlenen van een lump sum subsidie voor weidevogelbeheer gedurende een bepaalde periode in een weidevogelkerngebied.

Gebiedscoalitie: Een samenwerkingsverband van collectieven van agrariërs, natuurbeheerders, vrijwillige weidevogelbeschermers, jagers en andere maatschappelijk betrokken partijen, dat zich richt op het totale natuur- en landschapsbeheer in een gebied.

Kollektivenberied Fryslân (KBF): Het KBF is een samenwerkingsverband van de zeven Friese collectieven en LTO Noord Fryslân en daarmee het gezicht van agrarisch natuur- en landschapsbeheer in Fryslân. De activiteiten van het KBF bestaan naast het netwerken en vertegenwoordigen van belangen uit kennisuitwisseling en het verzamelen van data.

Leefgebied open grasland: door de provincie aangewezen agrarische gronden binnen de weidevogelkansgebieden waarop door de collectieven subsidie voor agrarisch natuurbeheer kan worden aangevraagd.

Olterterpoverleg: Het Olterterpoverleg is een (informele) advies- en werkgroep van alle bij weidevogels betrokken partijen in Fryslân op het gebied van beleid, kennis en praktische uitvoering.

Skriezekrite: Een samenwerkingsverband van agrarische collectieven, natuurbeheerders, vrijwillige weidevogelbeschermers en andere maatschappelijk betrokken partijen, dat zich richt op het weidevogelbeheer en de inrichting van een weidevogelkerngebied.

Weidevogelkansgebieden: Gebieden van tenminste 250 ha waar tenminste 10 broedparen Grutto per 100 ha (of 50 broedparen steltlopers of 30 broedparen kritische soorten) zitten en die qua openheid en rust voor een groot deel geschikt zijn. Ze vormen de zoekgebieden waarbinnen weidevogelkerngebieden kunnen worden ontwikkeld.

Weidevogelkerngebieden: Gebieden van tenminste 250 ha waarbinnen inrichting en beheer optimaal zijn afgestemd op de weidevogels. Ze bestaan uit natuurgebieden, gebieden met agrarisch mozaïekbeheer of combinaties van beide. Ze liggen binnen weidevogelkansgebieden.

Weidevogelreservaat: Een natuurgebied dat in beheer is bij een terreinbeherende organisatie (TBO) en waarin weidevogels het natuurbeheerdoel vormen, al dan niet in combinatie met agrarisch medegebruik.

4. Ontwikkeling weidevogelstand

Dit hoofdstuk is grotendeels gebaseerd op een analyse uitgevoerd door bureau Altenburg & Wymenga in opdracht van de provincie. Hiervoor zijn de gegevens van het Weidevogelmeetnet Fryslân (WMF)/Sovon gebruikt. Voor de leesbaarheid zijn geen bronverwijzingen opgenomen in onderstaande teksten. Deze zijn wel terug te vinden in de rapportage van bureau Altenburg en Wymenga².

Als belangrijke provincie voor weidevogels heeft Fryslân sinds 1996 een eigen meetnet voor systematische monitoring van weidevogels; het Weidevogelmeetnet Friesland (WMF). Sinds 1996 vinden er jaarlijks inventarisaties plaats binnen een groot en divers samengesteld, over Fryslân verdeeld, netwerk van vaste BMP-proefvlakken³. Een gebruikelijk middel om aantalsontwikkelingen zichtbaar te maken is het gebruik van indexen. In Fryslân worden de aantalsontwikkeling in de verschillende jaren steeds vergeleken met het WMF-startjaar 1996. Op basis van deze gegevens worden jaarlijks provinciale trendindexen berekend. Deze geven een afname of toename aan ten opzichte van het beginjaar 1996. Trends kunnen echter ook over een ander tijdsbestek worden berekend.

4.1. Werkwijze

Ha's weidevogelgrasland in beheer

Er is gekeken naar de ha's in beheer met een doelstelling weidevogels bij agrarische collectieven en bij de natuurbeheerders. Dit is alleen gedaan voor het jaar 2016 omdat het nieuwe stelsel agrarisch natuurbeheer van start is gegaan per 1 januari 2016 (zie ook hoofdstuk 6).

Aantalsontwikkeling en populatietrends weidevogels

Voor een beeld van de ontwikkeling van de weidevogelstand zijn gegevens gebruikt van het Weidevogelmeetnet Fryslân (WMF), het landelijke weidevogelmeetnet en resultaatanalyses van het agrarisch weidevogelbeheer. De resultaatanalyse van het agrarisch weidevogelbeheer betreft de periode 2000-2015; gegevens uit 2016 zijn nog niet beschikbaar. Uit het WMF zijn gegevens over 1996-2016 beschikbaar. Deze zijn aangeleverd door Sovon. De landelijke gegevens zijn ook ontleend aan Sovon (www.sovon.nl) en bestrijken de periode 1996-2015. Van het landelijk meetnet zijn nog geen gegevens van 2016 beschikbaar.

Omdat populatietrends over langere periodes moeten worden beoordeeld, zijn de provinciale trends geanalyseerd over de periode 1996-2015, vanaf het eerste jaar dat het WMF in werking trad. Dit betreft broedpaartellingen, die jaarlijks worden gerapporteerd.

De trends bij agrarisch weidevogelbeheer zijn geanalyseerd over 2000-2015, de periode waarvan voor een aantal steekproefgebieden goede gegevens uit de BFVW-database beschikbaar zijn. Dit betreft nestentellingen aangevuld met broedpaarschattingen, die recent in opdracht van de agrarische collectieven en de Provincie zijn gerapporteerd.

---

² E.B. Oosterveld & W. Altenburg 2017 m.m.v. Sovon Vogelonderzoek Nederland. Weidevogeltrends en haalbaarheid provinciale weidevogeldoelen Fryslân, tussenevaluatie 2017. A&W-notitie 2748wei. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden.

³ BMP staat voor Broedvogel Monitoring Project en is een project van SOVON Vogelonderzoek Nederland. Het project wordt georganiseerd in samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM). Doel van het SOVON-broedvogelonderzoek is het vaststellen van de aantalsontwikkeling van alle broedvogelsoorten in ons land.

De trends in de reservaten zijn door Sovon geanalyseerd met behulp van WMF-gegevens. Het betreft hier uitsluitend broedpaartellingen. Deze zijn speciaal voor deze tussenevaluatie geanalyseerd door Sovon.

Over populatietrends

Populatietrends zijn de resultante van sterfte, reproductie en in- en uitstroom van broedparen. Door dit laatste - de in- en uitstroom - vormen trends geen volledig betrouwbare indicatie van de lokale gebiedskwaliteit (waarop het beleid zich richt). Een aanvullende indicatie voor lokale gebiedskwaliteit is de gerealiseerde reproductie. De reproductie wordt in belangrijke mate bepaald door de kwaliteit van een gebied als opgroeigebied voor jonge weidevogels. Waar mogelijk worden daarom schattingen van reproductie in de analyse betrokken. Deze zijn op dit moment alleen beschikbaar uit gebieden met agrarisch weidevogelbeheer.

4.2. Ha's in beheer met een weidevogeldoelstelling

In de weidevogelnota wordt uitgegaan van 40.000 ha. weidevogelkerngebied om het doel van 10.000 broedparen Grutto's te halen. Er is in 2016 ca 23.300 ha weidevogelkerngebied gerealiseerd waarvan 15.500 ha in Agrarisch natuurbeheer en 7800 ha in natuurbeheer (als reservaat). De exacte oppervlakte weidevogelkerngebied is nog niet bekend. Dit omdat er door de betrokken partijen nog geen gezamenlijke weidevogelkerngebieden zijn aangewezen. Op basis van de afgesloten hectares agrarisch- en natuurbeheer is een inschatting gemaakt van de minimale oppervlakte weidevogelkerngebied. De daadwerkelijk oppervlakte is waarschijnlijk groter omdat binnen weidevogelkerngebieden ook percelen liggen zonder (agrarisch) natuurbeheer/weidevogeldoelstelling die wel bijdragen.

De verwachting is dat het aantal ha weidevogelkerngebied de komende jaren niet zal stijgen. Het beschikbare budget uit het Natuurpact is hierbij de beperkende factor. Doordat er meer wordt ingezet op zwaar beheer en de vergoedingen voor weidevogelbeheer zijn gestegen heeft er een indikking van het aantal ha weidevogelbeheer plaatsgevonden.

4.3. Aantalsontwikkeling broedparen Grutto

Op basis van de gegevens van de BFVW hebben is als doel in de Weidevogelnota 2014 – 2020 10.000 broedparen Grutto's opgenomen. Op basis van de gegevens van de BFVW waren er de volgende aantallen broedparen Grutto's in Fryslân:

2014: 8205 broedparen Grutto's

2015: 7761 broedparen Grutto's

2016: 7447 broedparen Grutto's

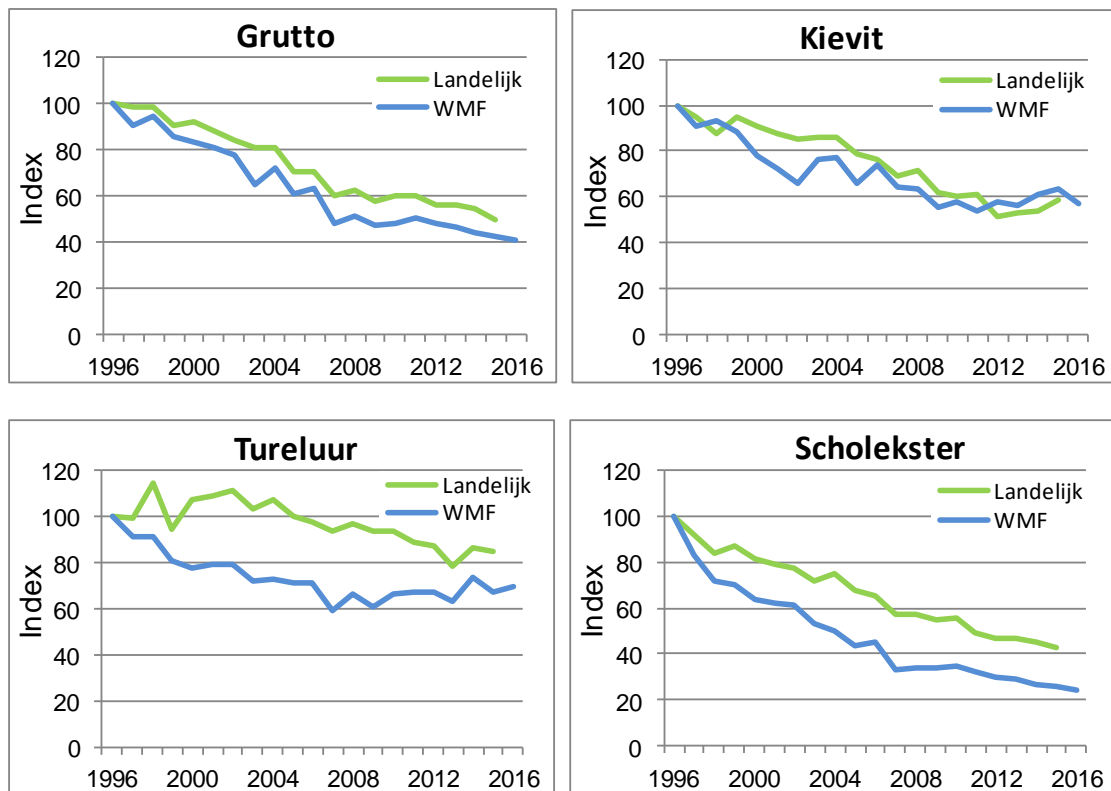
Dit betreft de aantallen op de 130.000 ha waarop de BFVW gegevens verzameld. Het daadwerkelijke aantal broedparen zal naar verwachting iets hoger liggen omdat de BFVW niet in heel Fryslân nazorg doet.

4.4. Populatietrends: provinciaal & landelijk

Een indicatie van de uitwerking van het provinciale beleid zijn de provinciale trends in vergelijking tot de landelijke trends. Beide zijn voor de vier soorten bij elkaar gezet in figuur 4.1. Over de langere termijn (1996-2015) is de trend van alle vier soorten in Fryslân gelijk aan landelijk, maar op een lager niveau.

Als we kijken over de laatste tien jaar (waarover ook landelijke gegevens beschikbaar zijn, 2005-2015) dan wijken de provinciale trends van Kievit, Grutto en Scholekster niet af van de landelijke trend (allemaal matige afname) (tabel 4.1). De Tureluur onderscheidt zich positief door stabilisatie in Fryslân en doorgaande afname landelijk.

Bovenstaande resultaten gelden voor de periode tot en met 2015. Als de resultaten van 2016 erbij worden genomen, dan stabiliseert ook de stand van de Kievit in Fryslân over de laatste tien jaar (tabel 4.2). In hoeverre dit afwijkt van de landelijke trend is niet bekend, omdat de landelijke gegevens van 2016 nog niet beschikbaar zijn.

Figuur 4.1. Populatieontwikkeling in 1996-2016 van Kievit, Grutto, Scholekster en Tureluur in Fryslân vergeleken met de landelijke ontwikkeling.

Tabel 4.1 Gemiddelde jaarlijkse aantalsverandering van Kievit, Grutto, Scholekster en Tureluur in Fryslân en landelijk over 2005-2015.

Soort	Fryslân 2005-2015		Landelijk 2005-2015 Trendkwalificatie
	Jaarlijkse verandering (%)	Trendkwalificatie	
Kievit	-1,5	matige afname	matige afname
Grutto	-2,8	matige afname	matige afname
Scholekster	-4,7	matige afname	matige afname
Tureluur	+0,6	stabiel	matige afname

Tabel 4.2 Gemiddelde jaarlijkse aantalsverandering van Kievit, Grutto, Scholekster en Tureluur in Fryslân over 2006-2016. Bronnen: WMF. In de systematiek van trendanalyse wordt standaard de laatste periode van tien jaar vergeleken met de trend over de totale periode. Ieder jaar schuift die periode dus een jaar op: 2005-2015 wordt in 2016 2006-2016. Trendkwalificatie volgens Netwerk Ecologische Monitoring.

Soort	Fryslân 2006-2016	
	Jaarlijkse verandering (%)	Trendkwalificatie
Kievit	-0,2	stabiel
Grutto	-1,6	matige afname
Scholekster	-4,1	matige afname
Tureluur	+1,2	stabiel

4.5. Ontwikkeling in het agrarisch weidevogelbeheer

Over het agrarisch weidevogelbeheer is een analyse beschikbaar die in 2016 in opdracht van het Kollektivenberied Fryslân en de Provincie Fryslân is uitgevoerd. Een onderdeel van deze studie was een analyse over de SNL-periode van 2009-2015, de laatste zeven jaar. Op dit punt wijkt deze analyse dus af van de laatste tien jaar die Sovon als recente periode analyseert.

In de periode 2009-2015 stabiliseren bij het agrarisch weidevogelbeheer de aantallen van alle vier soorten (figuur 4.2). Voor de Kievit leunt deze stabilisatie sterk op het 40% hogere aantal in 2015. Zonder 2015 (dus over 2009-2014) gaat de Kievitstand jaarlijks 5% achteruit. De gegevens van 2016 zijn nog niet beschikbaar. De uitschieter van 2015 heeft vrijwel zeker te maken met de muizenplaag die zich in 2014/2015 in grote delen van Fryslân voordeed. Door de muizenvraat was een aanzienlijk areaal grasland kaalgevreten, waardoor het erbij lag als ruig bouwland. Dit is een aantrekkelijk vestigingshabitat voor Kieviten. Door de vele muizen waren er ook veel predatoren, waardoor relatief veel Kievitsnesten werden gepredeerd. Dit leidde tot meer vervolglegels dan andere jaren. Omdat in de analyse toen is gerekend met nestgegevens, heeft dit (door dubbeltellingen) een rol gespeeld in het hogere aantal Kieviten in 2015. Deze rol was een kleinere dan de toegenomen vestiging op kaalgevreten land. Dit laatste wordt bevestigd door gegevens van het WMF voor de categorie agrarisch beheer. Het WMF gebruikt broedpaartellingen (en geen nestgegevens) en stelde over 2014-2015 een toename bij agrarisch beheer vast van 38%, sterk vergelijkbaar met de 40% op basis van de BFVW-gegevens.

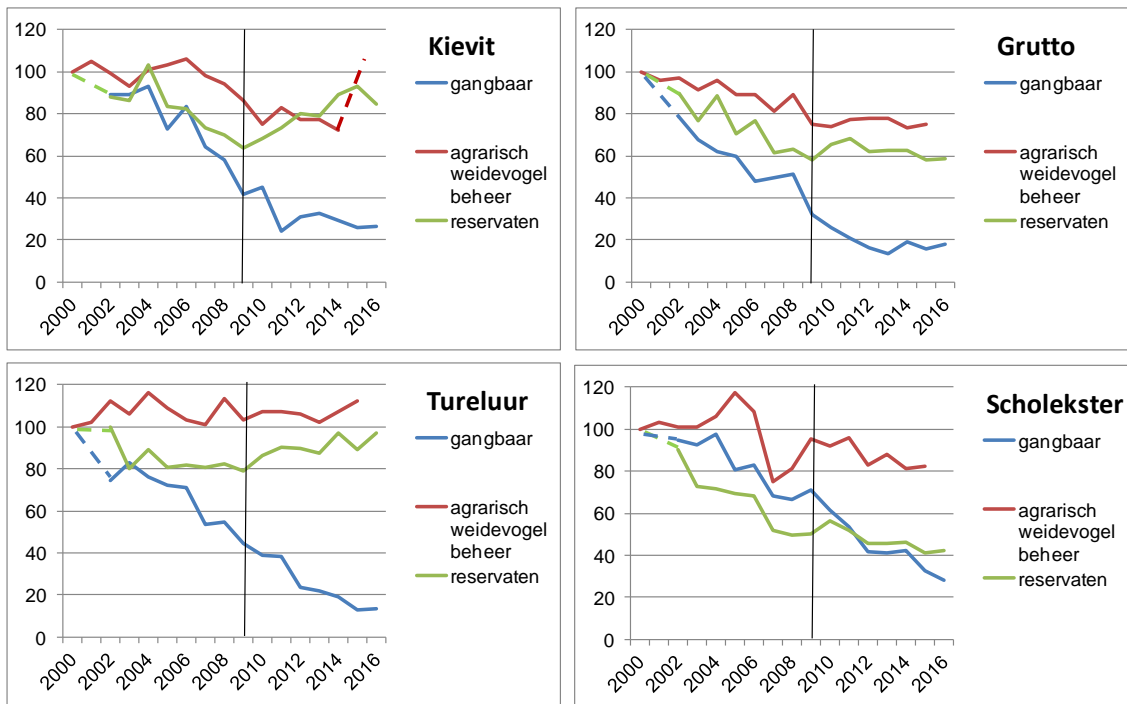
De stabilisatie over recente jaren hangt mogelijk samen met de intensivering van het beheer die voortvloeide uit het in werking treden van de Subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer SNL in 2009. Vanaf dat moment nam de oppervlakte onder agrarisch beheer toe en groeide ook de oppervlakte met zwaar beheer.

De jongenproductie in de gebieden met agrarisch natuurbeheer was voor de Grutto mogelijk voldoende⁴ om de populaties op peil te houden en bij de Tureluur net voldoende (Bruto Territoriaal Succes BTS gemiddeld over 2012-2015 voor Grutto 58%, voor Tureluur 65%, figuur 4.3). De BTS-scores vallen in het interval van 50-65%, dat geldt voor een stabiele populatie. De scores zijn daarmee in overeenstemming met de stabilisatie die de laatste zeven jaar voor Grutto en Tureluur bij agrarisch weidevogelbeheer is vastgesteld. Uitkomsten van het RUG-onderzoek in Zuidwest-Fryslân wijzen er ook op dat agrarisch weidevogelbeheer zoals dat in Idzegea wordt toegepast, bronpopulaties van de Grutto kan opleveren (een populatie waarin meer jonge vogels de volgende jaren tot broeden komen dan er aan oude vogels sterven). Maar de reproductie van Grutto en Tureluur ligt rond de kritische ondergrens voor het in stand houden van de populaties.

Daar komt bij, dat het BTS de bijdrage van de jaarlijkse reproductie aan de populatieontwikkeling wellicht nog overschat. Dit komt omdat jonge Grutto's na het uitvliegen nog aanzienlijke verliezen kunnen lijden. Met andere woorden, de aantalsontwikkeling is de laatste jaren redelijk gunstig, maar de populaties zijn kwetsbaar.

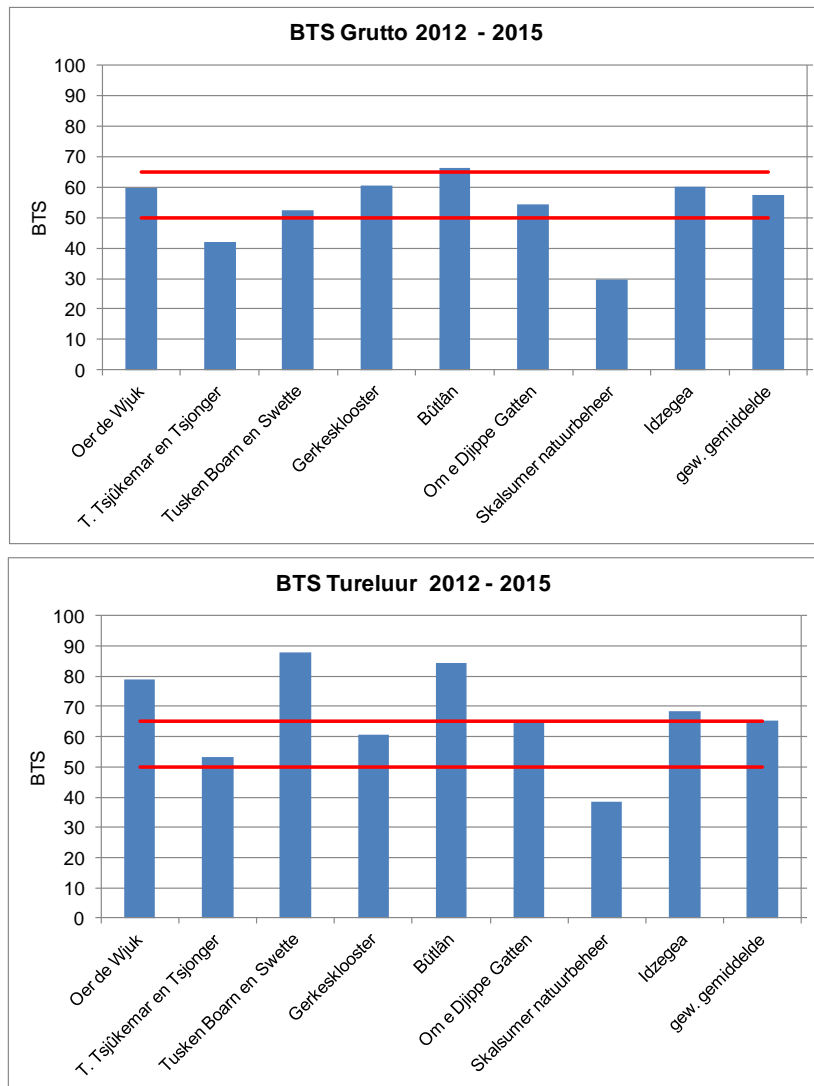
---

⁴ De BTS-scores worden als volgt gekwalificeerd:
<50% - onvoldoende om de populatie op peil te houden
50-65% - mogelijk voldoende om de populatie op peil te houden
>65% - voldoende om de populatie op peil te houden

Figuur 4.2 De trends van Kievit, Grutto, Scholekster en Tureluur over de recente jaren 2009-2015 vergeleken met de langetermijntrend van de steltloperweidevogels op het gangbare boerenland, bij agrarisch weidevogelbeheer en in reservaten in Fryslân. Van het agrarisch weidevogelbeheer zijn van 2016 geen gegevens beschikbaar.

De uitschieter in 2015 van de Kievit bij agrarisch weidevogelbeheer heeft een onderbroken lijn omdat de stabilisatie sterk leunt op het hoge aantal in 2015. Ook de trendlijn van gangbaar boerenland en reservaat over 2000-2002 is onderbroken, omdat door de mond- en klauwzeerepidemie gegevens van 2001 ontbreken.

Figuur 4.3 Bruto Territoriaal Succes (gemiddeld BTS) van Grutto en Tureluur over 2012-2015 in 8 gebieden met agrarisch weidevogelbeheer. Gew. gemiddelde = gewogen gemiddelde over alle 8 onderzoeksgebieden. Gewogen wil zeggen dat de gebieden meetellen naar het aantal broedparen dat aanwezig is. De rode lijnen geven het traject van 50-65%, waarbij de jongenproductie mogelijk voldoende is voor een stabiele populatie. Voor een zeker stabiele populatie is ten minste een BTS nodig van 65%.

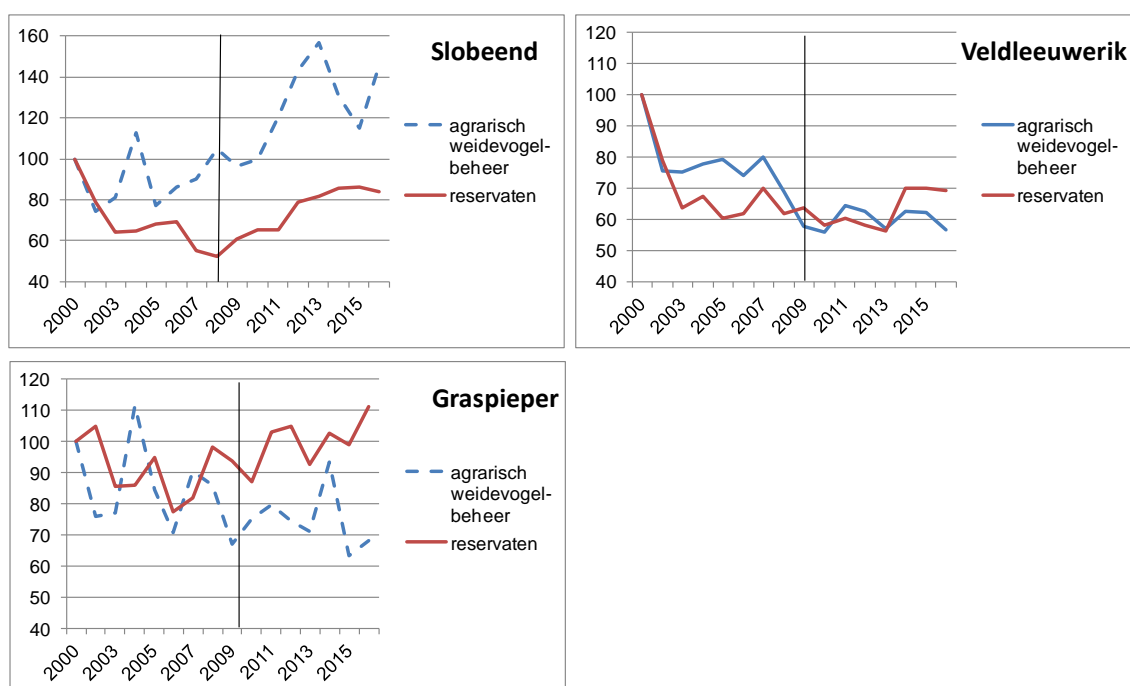
In de gebieden met agrarisch natuurbesker is voor 2016 is geen analyse van het Bruto Territoriaal Succes beschikbaar. Wel is er door de BFWW en collectieven een berekening van het BTS per deelgebied gemaakt. Hieruit blijkt dat het BTS gemiddeld rond de 42% ligt. De reproductie lijkt voor 2016 beneden de kritische ondergrens te liggen voor het in stand houden voor de populaties. Alleen op de Waddeneilanden lijkt het BTS in 2016 ruim voldoende te zijn voor een stabiele populatie. Een mogelijke verklaring voor het lage BTS in 2016 is de hoge predatiedruk.

4.6. Ontwikkeling in weidevogelreservaten

In de weidevogelreservaten doet zich een deels vergelijkbare ontwikkeling voor als bij het agrarisch weidevogelbeheer (figuur 4.2). Ook in de reservaten ontwikkelde de stand zich vanaf 2009 gunstiger dan de jaren daarvoor. Net als bij het agrarisch weidevogelbeheer stabiliseert de Grutto gedurende 2009-2015 in de reservaten en nemen in de reservaten Kievit en Tureluur zelfs weer toe (gegevens WMF). De Scholekster stabiliseert recent bij het agrarisch weidevogelbeheer maar blijft in de reservaten afnemen.

Naast dat ze betekenis hebben voor de klassieke soorten, zijn de reservaten ook belangrijk, omdat er een aantal kritische soorten met relatief hoge dichtheden voorkomt. Dit betreft soorten als Slobeend, Graspieper en Veldleeuwerik. De aantallen van deze soorten nemen er vanaf 2009 weer toe met 1,9-5,8% per jaar, nadat ze in de voorgaande jaren stabiel waren of afnamen (gegevens WMF, figuur 4.4 en tabel 4.3). Door aantalsschommelingen is bij het agrarisch weidevogelbeheer de trend van deze soorten de laatste jaren onzeker (figuur 4.4, tabel 4.4). Vanaf 2000 lijkt de Slobeend het bij het agrarisch weidevogelbeheer beter te hebben gedaan dan in de reservaten maar door de grote jaarlijkse schommelingen is de trend bij agrarisch weidevogelbeheer onzeker. In de reservaten is de stand sinds 2000 stabiel.

Voor de analyse in de reservaten zijn de prioritaire en niet-prioritaire reservaten bij elkaar genomen.

Figuur 4.4 De trends van Slobeend, Veldleeuwerik en Graspieper over de recente jaren 2009-2016 vergeleken met de langetermijntrend bij agrarisch weidevogelbeheer en in reservaten in Fryslân. De stippellijnen bij Slobeend en Graspieper bij agrarisch weidevogelbeheer geven aan dat de trend onzeker is ('onzeker' is een officiële kwalificatie van het NEM als de fluctuatie meer dan 5% afwijkt rondom 1).

Tabel 4.3 Aantalstrends van Slobeend, Veldleeuwerik en Graspieper bij agrarisch weidevogelbeheer en in reservaten in Fryslân over 2009-2016. Trendkwalificatie volgens NEM.

Soort	Beheersvorm	Trend-kwalificatie	Jaarlijkse verandering
Slobeend	agrarisch weidevogelbeheer	onzeker	+3,5
Slobeend	reservaat	matige toename	+5,8
Veldleeuwerik	agrarisch weidevogelbeheer	onzeker	+1,5
Veldleeuwerik	reservaat	matige toename	+2
Graspieper	agrarisch weidevogelbeheer	onzeker	-1,1
Graspieper	reservaat	matige toename	+1,9

Tabel 4.4 Aantalstrends van Kievit, Grutto, Tureluur en Scholekster op het gangbare boerenland, bij agrarisch weidevogelbeheer en in reservaten in Fryslân over 2009-2016. Trendkwalificatie volgens NEM. Opm: de stabilisatie van de Kievit bij agrarisch natuurbeheer hangt sterk op het hoge aantal van 2015. Zonder 2015 is sprake van afname.

Soort	Beheersvorm	Trend-kwalificatie	Jaarlijkse verandering (%)
Kievit	gangbaar boerenland	onzeker	-6,2
Kievit	agrarisch weidevogelbeheer	Stabiel (zie opm)	+0,2
Kievit	Reservaat	matige toename	+4,9
Grutto	gangbaar boerenland	sterke afname	-13,1
Grutto	agrarisch weidevogelbeheer	stabiel	-0,1
Grutto	Reservaat	stabiel	-1,1
Tureluur	gangbaar boerenland	sterke afname	-19,5
Tureluur	agrarisch weidevogelbeheer	stabiel	+0,5
Tureluur	Reservaat	matige toename	+1,9
Scholekster	gangbaar boerenland	sterke afname	-10
Scholekster	agrarisch weidevogelbeheer	stabiel	-2,1
Scholekster	Reservaat	matige afname	-3,4

4.7. Ontwikkeling in het gangbaar boerenland

Op het gangbare boerenland gaan vanaf 2009 de aantallen Grutto's, Tureluurs en Scholeksters onverminderd sterk achteruit (figuur 4.2, tabel 4.4). Het contrast met de stabilisatie of matige toename bij agrarisch weidevogelbeheer en in de reservaten is sterk (al gaat de Scholekster in de reservaten ook achteruit). Door sterke schommelingen is de trend van de Kievit op het gangbare boerenland onzeker. Bij agrarisch weidevogelbeheer en in de reservaten doet de soort het beter (maar zie de opmerking over de 'uitschieter' in 2015).

5. Inspanningen

In onze weidevogelnota 2014 – 2020 hebben we aangegeven middels welke inspanningen we onze doelen uit de nota willen bereiken. We werken daarbij langs meerdere sporen:

- Gebiedsgerichte benadering met weidevogelkerngebieden
- Ondersteuning van weidevogelbescherming buiten de weidevogelkerngebieden
- Predatiebeheer
- Ruimtelijke afweging en compensatie bij noodzakelijk ruimtelijke ingrepen
- Kennis, samenwerking, educatie en voorlichting, monitoring en onderzoek
- Vrijwillige kavelruil

Bovenstaande is in de weidevogelnota 2014-2020 per spoor uitgewerkt in concrete acties. Naast de provincie zijn hiervoor ook andere partijen verantwoordelijk. Weidevogelbescherming is immers mensenwerk. Samenwerking en afstemming zijn de sleutelwoorden voor succes.

In de volgende paragrafen wordt per spoor de stand van zaken weer gegeven van de acties die benoemd zijn in de weidevogelnota. We kijken daarbij naar twee factoren:

- Gepleegde inspanning tot nu toe.
- Prognose op volledig uitvoeren actie in 2020.

De stand van zaken geven we weer via een stoplicht. Per spoor geven we een korte toelichting op de stoplichten. Deze blijft zo feitelijk mogelijk. In hoofdstuk 7 bij de analyse komen de resultaten van de stoplichten weer terug.

Stoplicht	Betekenis kolom Gepleegde inspanning	Betekenis kolom Prognose op uitvoering actie in 2020
	Inspanning tot nu toe is voldoende op de betreffende actie.	De actie is volledig uitgevoerd of we verwachten in de periode t/m 2020 volledig te hebben uitgevoerd.
	De huidige inspanning is onvoldoende op de betreffende actie.	Bij ongewijzigde inspanning verwachten we dat er in de periode t/m 2020 onvoldoende inspanning is gepleegd waardoor de betreffende actie niet volledig is uitgevoerd.
	Er is tot nu toe geen inspanning gepleegd op de betreffende actie.	We verwachten dat deze actie in 2020 niet is uitgevoerd.
	Geen kleur toegekend omdat de actie door een gewijzigde situatie niet meer van toepassing is.	Geen kleur toegekend omdat de actie door een gewijzigde situatie niet meer van toepassing is.

5.1. Gebiedsgerichte benadering met weidevogelkerngebieden

Maatregel	Gepleegde inspanning	Prognose op uitvoeren actie in 2020
1. Provincie stimuleert dat binnen weidevogelkansgebieden agrarische collectieven, gebiedscoalities en skriezeken worden opgericht en voert de regie op dit proces.		
2. Provincie ondersteunt de agrarische collectieven, gebiedscoalities met kennis en kunde bij het opzetten en uitvoeren van een werkbare beheerseenheid.		
3. Provincie stimuleert dat de gebiedscoalities samen met de agrarische		

collectieven binnen de weidevogelkansgebieden tot een begrenzing van de weidevogelkerngebieden komen.		
4. Provincie werkt de stimuleringsimpuls voor de kerngebieden uit in een uitvoeringsprogramma.		
5. Provincie beoordeelt de gebiedsaanvragen van de agrarische collectieven en handelt deze af.		
6. Provincie legt de afspraken over te realiseren doelen met gebiedscoalities vast in Lumpsum overeenkomsten.		
7. Provincie geeft, waar gewenst en mogelijk, financiële ondersteuning aan onderzoek en experimenten.		
8. Gebiedscoalities komen samen met de agrarische collectieven tot een visie op begrenzing, inrichting en beheer van de weidevogelkerngebieden.		
9. Gebiedscoalities richten desgewenst voor een weidevogelkerngebied een skriezekrite op waarbinnen afstemming plaatsvindt over daadwerkelijke inrichting en beheer van het gebied.		
10. Gebiedscoalities stellen samen met de skriezekrites gebiedsaanvragen op voor het verlenen van een beheersubsidie voor een kerngebied		
11. Skriezekrites fungeren als platform voor het uitwisselen van kennis.	Dit actiepoint hoort bij paragraaf 5.5. (Kennis) en wordt daar behandeld.	
12. De landbouwsector als geheel en agrarische bedrijven afzonderlijk dragen voorbeelden uit en ontwikkelen deze verder over het combineren van een duurzame en rendabele bedrijfsvoering met weidevogelbeheer.	Dit actiepoint hoort bij paragraaf 5.5. (Kennis) en wordt daar behandeld.	
13. Wetterskip Fryslân werkt zo nodig en waar mogelijk mee aan verhoging van waterpeilen en aan de aanleg van plas-dras situaties.		
14. Natuurbeheerorganisaties en provincie maken in lumpsumovereenkomst voor natuurbeheer afspraken over de financiering en doelstellingen van de weidevogelreservaten binnen en buiten het Natuurnetwerk Nederland.		

Toelichting

Met ingang van 1 januari 2016 is het subsidiestelsel voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb) herzien naar een stelsel dat uitgaat van een collectieve gebiedsgerichte benadering met beheer op die plekken waar dat het meest kansrijk is. In hoofdstuk 6 gaan we nader in op deze vernieuwing van het stelsel en de eerste ervaringen. In de praktijk moest er in een vrij kort tijdsbestek heel veel gebeuren. Er zijn in Fryslân 7 agrarische collectieven opgericht die gebiedsaanvragen hebben gemaakt op basis van leefgebieden kaarten die de provincie voor de vier leefgebieden van het nieuwe stelsel heeft opgesteld. Op basis van de gebiedsaanvragen heeft elk collectief nu een lumpsumovereenkomst met de provincie. Door de hoge tijdsdruk en hoeveelheid werk die moest worden verzet is het opzetten van gebiedscoalities nog onvoldoende van de grond gekomen. Wel hebben de collectieven bij de aanvang van het ANLb de gebiedspartners betrokken bij het maken van keuzes aangaande de leefgebieden, beheerpakketten en strategie. Na 2015 waarin de focus lag op de omvorming van het nieuwe stelsel zien we in 2016 een verschuiving van de aandacht naar het opstellen van predatiebeheerplannen, kennisontwikkeling en het realiseren van hoogwaterpeil. De provincie heeft de collectieven hierbij ondersteuning geboden. Ten aanzien van het realiseren van vernatting (hoog waterpeil en (greppel) plas dras) zien we een stijgend aantal aanvragen: 2014: 85, 2015: 89 en 2016 :144. De collectieven zien hier nog verbetermogelijkheden en werken samen met Wetterskip Fryslân aan een voorstel voor versimpeling van de procedure voor het opzetten van hoog waterpeil. Het Wetterskip voert het door de provincie vastgestelde wenselijke peil uit. Goed peilbeheer is essentieel voor een goede weidevogelstand.

WF draagt daar actief haar steentje aan bij, onder andere door met collectieven overeenkomsten te sluiten over het peilbeheer (zoals met Skriezekrite Idzegea). Daarnaast heeft WF de legeskosten voor tijdelijke vergunningen voor peilverhoging t.b.v. weidevogels verlaagd, en stimuleert WF de versterking of ondersteuning van het peilbeheer met innovatieve maatregelen, bijvoorbeeld in de vorm van zonnepompjes.

De provincie financiert onderzoek naar de predatiedruk veroorzaakt door marterachtigen. Tevens financiert de provincie het Olterterpoverleg waar de gebiedsgerichte samenwerking tussen bij weidevogels betrokken partijen centraal staat.

Er in 2015 besloten om geen uitvoeringsprogramma te maken omdat de weidevogelnota zelf als SMART genoeg is. De stimuleringsimpuls voor inrichting en beheer van de weidevogelkerngebieden en de inpassing van maatregelen in de agrarische bedrijfsvoering wordt integraal meegenomen in de uitvoering van het beleid.

Binnen en buiten de weidevogelkerngebieden liggen een aantal melkveebedrijven met zeer hoge weidevogelaantallen, de zogenoemde weidevogelparels zoals Skalsumer Natuurbeheer uit Kollumerpomp, B. de Boer uit Tjerkwerd, B. Voolstra uit Oldeboorn en M. Nijdam uit Workum. Het lukt deze bedrijven om het beheer voor deze hoge weidevogelaantallen in te passen in de bedrijfsvoering. De duurzame voortzetting van het weidevogelbeheer op deze bedrijven is echter niet gewaarborgd. Bij bedrijfsbeëindiging is het onzeker of de weidevogels een plek kunnen behouden in de bedrijfsvoering. We zien namelijk dat de inpasbaarheid afhankelijk is van de betreffende boer. Hierdoor bestaat het risico dat er voor deze weidevogels geen plek meer is in de toekomst. Er wordt gezocht naar een duurzame oplossing voor het behoud van deze weidevogelparels. Hierbij kan gedacht worden aan grondfinanciering en of een agrarische plus variant met bescherming in het bestemmingsplan.

5.2. Ondersteuning van weidevogelbescherming buiten de weidevogelkerngebieden

Maatregel	Geplegde inspanning	Prognose op uitvoeren actie in 2020
15. Provincie blijft de BFVW ondersteunen en sluit jaarlijks een prestatieovereenkomst af met de BFVW over inzet en resultaten.		
16. Provincie past de regeling vliegende euro's toe in de overgangsjaren 2014 en 2015.		
17. Provincie faciliteert partijen bij het zoeken naar nieuwe bedrijfs- en verdienmodellen.	Dit actiepunt hoort bij paragraaf 5.5. (Kennis) en wordt daar behandeld.	
18. BFVW levert een actieve bijdrage aan gebiedsgerichte aanpak van weidevogelbescherming door samen te werken met gebiedspartijen en voorlichting te geven over kwaliteitsverbetering vrijwillige weidevogel-bescherming.		
19. BFVW doet de uitvoering en begeleiding van de weidevogelmonitoring binnen en buiten de weidevogelkansgebieden op ca 13.000 ha.		
20. BFVW zet jeugdvogelwachten op en ondersteunt ze; organiseert jaarlijks een jeugdvogelwachtdag.		
21. BFVW stimuleert voorbeeldprojecten m.b.t. soortenbescherming en weidevogelvriendelijke boeren.		
22. Het Olterterp overleg maakt een notitie over hoe verantwoord om te gaan met legselbeheer, specifiek met lichte en zware pakketten t.o.v.		

elkaar, binnen het beschikbare budget.		
23. Partijen in het veld en in de keten verkennen en ontwikkelen nieuwe bedrijfs- en verdienmodellen voor weidevogelbeheer.	Dit actiepoint hoort bij paragraaf 5.5. (Kennis) en wordt daar behandeld.	
Omgaan met groene wetgeving		
24. Provincie faciliteert de uitvoering van de zorgplicht Flora- en Faunawet en overlegt hierover met partijen.		
25. LTO en BoerenNatuur (inmiddels KbF) vullen de zorgplicht van de Flora- en Faunawet concreet in		
26. Betrokken partijen stellen samen een convenant en een communicatieplan vast waarin staat welk gedrag vanuit zorgplicht wenselijk is.		
27. Partijen vertalen de zorgplicht in aanbevelingen voor verantwoord handelen op bedrijfsniveau.		
28. Partijen communiceren jaarlijks over de zorgplicht van agrariërs t.a.v. weidevogels.		

Toelichting

De provincie ondersteunt de BFVW en er zijn afspraken gemaakt over inzet en resultaten. De BFVW is content met de ondersteuning van de vogelwachten en haar vrijwilligers. De BFVW doet onderzoek naar nieuw beleid/nieuw perspectief voor vogels, boeren (extensief) en vogelwachten. Graag zou men daar nog meer ondersteuning vanuit provincie/ministerie hebben en meer de samenwerking zoeken. De BFVW zet zich naast de weidevogelbescherming in op de bescherming van alle vogels die niet worden gerekend tot de weidevogels zoals de zwaluwen, zwarte stern en kerkuil. Daarnaast wordt ingezet op kennisoverdracht en educatie voor de jeugd. Het behouden van voldoende vrijwilligers wordt als groot probleem ervaren.

Ten aanzien van groene regelgeving constateren we dat er wel inspanningen zijn gepleegd maar te weinig om tot het gewenste resultaat te komen. Zo heeft de provincie overleg gevoerd met LTO Noord en diverse collectieven over de uitvoering van zorgplicht in de natuurwetgeving. Dit heeft echter nog niet tot concrete acties geleid. LTO publiceert jaarlijks in de Nieuwe Oogst een oproep aan haar leden om zich te houden aan de Flora- en Faunawet en dus om weidevogelnesten te sparen. Dit heeft echter niet tot voldoende resultaat geleid.

Zorgpunten zijn het bewerken van mais en het gebruik van de sleepslang tijdens het broedseizoen. Hierdoor gaan veel nesten van met name de kievit verloren. Daarnaast zorgt het maaien tijdens de kuikenfase voor veel verliezen van kuikens en het verdwijnen van voedsel en dekking, wat de kans op predatie groot maakt. Tot op heden is er nog steeds geen gedragscode voor de landbouw. Daarnaast wordt er niet tot nauwelijks ingezet op de handhaving van de Wet natuurbescherming. Vanuit het landbouwbeleid wordt gewerkt aan een landbouwdeal waar onder andere zal worden ingezet op:

- Het duurzaam toepassen van smart farming. Bijvoorbeeld door met de inzet van drones met (infrarood) GPS, het voor de boer mogelijk maken om weidevogels, nesten en dieren actief te beschermen
- Het maken van afspraken met de landbouwsector op s' nachts maaien af te schaffen
- Het maken van vrijwillige afspraken om nestbescherming in combinatie met sleepslang-bemesting te introduceren bij de sector/ loonbedrijven.

De collectieven hebben met behulp van BoerenNatuur een notitie gemaakt hoe verantwoord om te gaan met legselbeheer. Daarnaast hebben een aantal collectieven met haar beheerders aanvullende afspraken gemaakt over het verplicht realiseren van een kuikenstrook bij het afsluiten van

legselbeheer. Verder is in het natuurbeheerplan Fryslân als eis opgenomen dat maximaal 70% van het afgesloten beheer uit legselbeheer mag bestaan.

5.3. Predatiebeheer

Maatregel	Gepieegde inspanning	Prognose op uitvoeren actie in 2020
29. Provincie ondersteunt de skriezekriten (inmiddels collectieven) bij het opstellen en uitvoeren van maatplannen predatiebeheer.		
30. Provincie verleent zo nodig op grond van de Flora- en Faunawet ontheffingen voor predatiebestrijding op basis van een goed onderbouwing zoals een maatplan predatiebeheer.		
31. Provincie onderneemt actie om de wettelijke toegestane vangmiddelen en vangmethoden uit te breiden met bewezen effectieve middelen/methoden als vangkooi Zwarte kraai en lichtbak voor de Vos.		
32. Skriezekritten (inmiddels collectieven) stellen voor elk weidevogelkerngebied een maatplan predatiebeheer op met de onderdelen predatiebeheer op maat, inrichting en beheer op orde brengen en benutten van wettelijke mogelijkheden voor hinderen/bestrijden predatoren.		
Inzetten flexibel jagerscollectief		
33. KNJV zorgt voor draagvlak voor het opzetten van een flexibel jagerscollectief.		
34. KNJV ontwikkelt samen met de agrarische collectieven voorwaarden voor een flexibel jagerscollectief.		
35. KNJV zorgt voor het inrichten van een flexibel jagerscollectief.		

Toelichting

De provincie heeft de collectieven ondersteunt bij het opstellen van predatiebeheerplannen. Deze vormen de basis voor het afgeven van ontheffingen door de provincie. Van de 7 collectieven hebben 6 collectieven in 2016 een predatiebeheerplan opgesteld conform het Protocol predatiebeheer bij weidevogels (A&W 1827). In bijlage 3 is een overzicht opgenomen met de mogelijkheden van predatiebeheer per soort. Collectief de Waddenvogels heeft in 2017 een predatiebeheerplan opgesteld. Wel is extra aandacht nodig voor gebiedsgerichte samenwerking op het gebied van predatiebeheer en het SMART maken van de acties genoemd in de predatiebeheerplannen. Dit wordt verder opgepakt in kader van het lerend beheren (onderdeel ANLb). De provincie heeft in 2015 voor drie gebieden een ontheffing kunstlicht vos verleend. In 2016 en 2017 is de ontheffing kunstlicht vos voor het werkgebied van 6 collectieven verleend (uitgezonderd de Waddeneilanden). De provincie heeft in 2017 ontheffing voor de vangkooi zwarte kraai verleend voor het werkgebied van 6 collectieven (uitgezonderd de Waddeneilanden). Daarnaast is de provincie in 2017 een pilot gestart naar de predatiedruk veroorzaakt door marterachtigen.

De cijfers van het aantal geschoten vossen en gevangen kraaien zullen door de FBE worden bijgehouden en jaarlijks worden gerapporteerd aan de provincie. Uit de eerste cijfers blijkt dat het aantal geschoten vossen meer dan verdubbeld is met het gebruik van kunstlicht. In 2015 en 2016 werden er in totaal circa 300 vossen geschoten en in 2017 zijn er circa 700 vossen geschoten, waarvan de helft met het gebruik van kunstlicht. De ontheffing voor het gebruikt van kunstlicht lijkt daarmee succesvol te zijn.

Vanuit het veld komen nog wel opmerkingen. Zo wordt aangegeven dat voorschriften van de kraaienvangkooi niet praktisch uitvoerbaar zijn, zodat er op dit moment zeer weinig belangstelling is voor deze ontheffing bij WBE's, vogelwachten en beheerders. Vooral de gefokte vangkraai en het tweemaal daags controleren van de vangkooi is een te groot struikelblok. Voor de bejaging met kunstlicht op de vos is wel voldoende belangstelling bij de WBE's. In het veld bestaat soms de indruk dat de provincie de juridische grenzen in wat er mogelijk is niet voldoende opzoekt. De provincie heeft binnen de juridische kaders, het provinciale beleid en de met de mienskip gemaakte afspraken getracht om zo ruim mogelijk in te zetten op predatiebestrijding. In de communicatie over predatiebeheer lijkt voor alle partijen nog een verbeterpunt te liggen.

Het verzoek voor een flexibel jagerscollectief is door de provincie uitgezet bij KNJV en WBE. Op dit moment zien beide partijen hiervoor geen noodzaak. Dit omdat de WBE's aangeven dit zelf te willen oppakken als dit nodig mocht zijn. Wel blijft dit een punt van aandacht.

5.4. Ruimtelijke afweging en compensatie bij noodzakelijke ruimtelijke ingrepen

Maatregel	Gepleegde inspanning	Prognose op uitvoeren actie in 2020
36. Provincie borgt het ruimtelijke beleid van de weidevogelkansgebieden en parels in de Verordening Romte Fryslân en neemt de kaart weidevogelkansgebieden en parels hierin op.		
37. Provincie beheert het weidevogelcompensatiefonds en zet middelen hieruit in voor mozaïekbeheer in de weidevogelkansgebieden en de parels.		
38. Gemeenten houden in ruimtelijke plannen rekening met het ruimtelijk beleid voor de weidevogelkansgebieden en parels.		
39. Gemeenten zorgen zo nodig voor weidevogelcompensatie door het storten van een bedrag in het provinciale weidevogelcompensatiefonds.		
40. Gemeenten streven waar mogelijk en wenselijk naar herstel van openheid in weidevogelkansgebieden.		

Toelichting

De provincie heeft in 2014 haar verordening Romte Fryslân herzien en daarin ook de weidevogelkansgebieden meegenomen en de regels rond weidevogelcompensatie bijgewerkt. In 2017 vind er een herbegrenzing van de weidevogelkansgebieden plaats op basis van recente telgegevens. De spelregels rond weidevogelcompensatie worden door deze Tussenevaluatie niet gewijzigd.

De middelen in het weidevogelcompensatiefonds zijn ingezet om extra natuur of agrarisch natuurbeheer te realiseren in de volgende gebieden: Himpensermar (39 ha agrarisch natuurbeheer), Centrale As (50 ha agrarisch natuurbeheer) en Jorwerd (89 ha natuur en 156 ha agrarisch natuurbeheer).

De effectiviteit van de weidevogelcompensatie is in 2016 onderzocht in het onderzoeksproject *Adres onbekend - Verplaatsingen van Grutto's als gevolg van ruimtelijke ontwikkelingen rond Leeuwarden*. Centraal stond de vraag hoe weidevogels reageren op het verlies aan broedgebied en of het mogelijk is om ze alternatief broedgebied aan te bieden. De uitkomsten zijn dat:

1. Als het oude broedgebied ongeschikt wordt, een deel van de Grutto's dat hier mee te maken krijgt in staat is om een nieuwe broedplaats te vinden en vervolgens met succes een nest te laten uitkomen.
2. Hervestiging merendeels plaats vindt binnen twee kilometer van de oorspronkelijke nestlocatie, met uitschieters tot 15 km.
3. De hervestigingskans van verdreven individuen positief beïnvloed kan worden door te zorgen voor (nieuw te ontwikkelen) geschikt Gruttobroedgebied binnen enkele kilometers van het broedgebied dat verloren gaat. Bij voorkeur zijn daar al Grutto's aanwezig of nabij.

In 2016 is de gemeente Leeuwarden samen met de bij weidevogels betrokken partijen in haar gemeente een Weidevogeldialoog opgestart. Hierin wordt gekeken welke concrete acties kunnen worden genomen om beheer en inrichting van de weidevogelkansgebieden te verbeteren. Concreet gaat het hierbij bijvoorbeeld om het herstellen en onderhouden van openheid. De aanpak van de gemeente Leeuwarden kan als voorbeeld dienen voor de andere gemeenten.

Vanuit de provincie zijn inspanningen nodig richting de gemeenten met betrekking tot de realisatie van openheid in weidevogelkansgebieden en dat er bij ruimtelijke plannen rekening wordt gehouden met het ruimtelijk beleid voor weidevogelkansgebieden. Het gaat hierbij nadrukkelijk niet om het opleggen van ruimtelijke beperkingen aan agrarische bedrijven, waardoor mogelijke planologische schaduwwerking zou kunnen ontstaan.

Het behoud van cultuurhistorisch grasland is onvoldoende geregeld, hiervoor is geen provinciaal beleid.

5.5. Kennis, samenwerking, educatie en voorlichting, monitoring en onderzoek

Maatregel	Gepleegde inspanning	Prognose op uitvoeren actie in 2020
41. Provincie evalueert de Weidevogelnota 2014-2020 in 2017, zoals richting PS op 27-2-2013 toegezegd.		
42. De organisatoren van Leeuwarden Culturele Hoofdstad 2018 benutten de potenties om de zichtbaarheid van weidevogels en de link met de culturele identiteit van de Friezen te versterken.		
Kennisontwikkeling en –deling		
43. Provincie stimuleert initiatieven voor uitwisseling van kennis die openbaar toegankelijk is en faciliteert de Weidevogelkenniskring.		
44. Provincie maakt afspraken met het Olterterp overleg over de werkwijze, promotie en communicatie.		
45. Provincie organiseert jaarlijks samen met de partners van het Olterterp overleg en het Weidevogelkenniscentrum een weidevogelkennisdag.		
46. Provincie maakt met BoerenNatuur afspraken over professionalisering van de ANV's in 2014 en 2015.		
47. Provincie stelt budget beschikbaar voor professionaliseringsaanvragen en een coördinator voor alle initiatieven rondom kennisdeling en kennisontsluiting.		
48. Provincie benadert het Ministerie van EZ voor het stimuleren van internationale samenwerking.		
11. Skriezekrites fungeren als platform voor het uitwisselen van kennis. (actiepunt overgezet uit paragraaf 5.1)		
12. De landbouwsector als geheel en agrarische bedrijven afzonderlijk dragen voorbeelden uit en ontwikkelen deze verder over het		

combineren van een duurzame en rendabele bedrijfsvoering met weidevogelbeheer. (actiepunt overgezet uit paragraaf 5.1)		
17. Provincie faciliteert partijen bij het zoeken naar nieuwe bedrijfs- en verdienmodellen. (actiepunt overgezet uit paragraaf 5.2)		
23. Partijen in het veld en in de keten verkennen en ontwikkelen nieuwe bedrijfs- en verdienmodellen voor weidevogelbeheer. (actiepunt overgezet uit paragraaf 5.2)		
49. Andere partijen werken intensief samen en wisselen kennis zoveel mogelijk uit; benutten eventueel de mogelijkheden om het landelijke Weidevogelkenniscentrum onder te brengen in Dairy Campus.		
50. Andere partijen zorgen voor promotie van en communicatie over hun activiteiten		
51. Andere partijen kunnen op projectbasis aanvragen doen voor kennisuitwisselingsprogramma's		
Educatie en voorlichting		
52. Provincie bevordert dat de BFVW, IVN, NME steunpunten, FMF en ANV's (inmiddels collectieven) alle lokale initiatieven op het gebied van kennis rondom weidevogels inventariseren voor jongeren van 0-18 jaar.		
53. Provincie stimuleert de samenwerking tussen de verschillende organisaties die lesaanbod hebben voor het primair onderwijs (PO) en voorgezet onderwijs (VO) om zo een dekkend netwerk te realiseren.		
54. Provincie stelt samen met betrokken (onderwijs)organisaties een programma op voor de voorschoolse instellingen, het PO en het VO, en een curriculum met leerdoelen per doelgroep. Lesprogramma en curriculum worden gevuld met alle lokale initiatieven en materialen die al bestaan.		
55. Provincie zet weidevogelkennis op de agenda van de besturenkoepels voor PO en VO.		
56. Provincie stelt samen met de betrokken partijen een activiteitenplan en een acquisitieplan op over de frequentie waarmee partijen het onderwijs zullen bedienen met hun lesaanbod.		
57. Provincie stimuleert samenwerking tussen onderwijsinstellingen, Alterra, Olterterp overleg, provincie en Dairy Campus om kennis over weidevogelbeheer te ontsluiten, o.a. via het Weidevogelkenniscentrum en de landelijke Weidevogelkenniskring.		
58. Provincie vraagt het Dairy trainingscentrum cursussen te ontwikkelen die aansluiten bij de kennisbehoefte van vrijwilligers in het veld.		
59. Besturenkoepels van PO en VO spannen zich in voor uitvoering van lespakketten op scholen.		
Monitoring en onderzoek		
60. Provincie houdt jaarlijks met betrokken partijen de weidevogeltrends en kuikenoverleving nauwgezet bij, met extra aandacht voor effectmeting van beheermaatregelen in het veld.		
61. Provincie regelt de wijze van monitoring in de overeenkomst met de natuurbeherende organisaties en de gebiedscoalities, waarbij dit zo nodig kan worden aangepast.		
62. Provincie presenteert de resultaten van de monitoring jaarlijks op de Weidevogelkennisdag.		
63. Provincie sluit jaarlijks een overeenkomst met het Weidevogelmeetnet (SOVON).		

64. Provincie ondersteunt de BFVW in monitoring.		
65. Provincie zet het onderzoek naar de Grutto in Zuidwest Fryslân en naar Adres Onbekend in 2014 en 2015 voort.		
66. Provincie verstrekt zo nodig opdrachten tot het uitvoeren van onderzoeken naar o.a. effecten van plas-dras, bedrijfs- en verdienmodellen, invloed van kruidenrijkdom op de agrarische bedrijfsvoering en koppelt de uitkomsten van de onderzoeken aan het onderwijs.		
67. Gebiedscoalities zorgen voor de inventarisatiegegevens van de weidevogelkerngebieden.		
68. BFVW zorgt voor de inventarisatiegegevens buiten de weidevogelkerngebieden		
69. BFVW verzamelt alle gegevens centraal in een GIS-systeem dat met de provincie uitgewisseld kan worden, en verzorgt de berekening van de kuikenoverleving.		
70. Weidevogelmeetnet Fryslân (SOVON) continueert de trendberekening in Fryslân d.m.v. telplots.		
Nieuwe maatregelen toegevoegd naar aanleiding Coalitieakkoord		
71. Provincie stelt een lectoraat Weidevogels in.		

Toelichting

Middels Kening fan'ê Greide zijn de weidevogels en biodiversiteit in bredere zin onderdeel van de Leeuwarden – Fryslân 2018 (zie ook hoofdstuk 6.4).

Op het gebied van kennisontwikkeling en –deling, educatie en monitoring en onderzoek gebeurt er veel:

- Het Nordwin college, het praktijkonderzoekcentrum Dairy Campus en Van Hall Larenstein hebben gezamenlijk het opzetten van het kenniscentrum in voorbereiding. Hierin wordt nauw samengewerkt met de Olterterppartners.
- Het project Op aventoer by in boer/ maitiid in it lan heeft in 2016 circa 1400 leerlingen van groep 6, 7 en 8 van de basisscholen bereikt. Er zijn 50 groepen in het veld of naar een boerderij geweest. Daarnaast hebben 80 groepen les gehad over weidevogels, de boerderij en het landschap. Tevens hebben alle basisscholen in Fryslân het drietalige les/werkboekje Maitiid yn it lan ontvangen en is er een drietalig weidevogel kwartet ontwikkeld en uitgegeven. Onderdeel van het project is Greidhoeke goes Onderwijs. In dit project slaan vier kleine plattelandsscholen de handen ineen en maken zich hard voor een vernieuwde onderwijsvorm. Met een groots project over de bedreigde grutto en het gebrek aan biodiversiteit in het Greidhoeke landschap.
- Jaarlijks vindt de jeugdvogelwachtdag van de BFVW plaats waaraan circa 200 kinderen deelnemen. Daarnaast wordt jaarlijks het Sulveren Polske door de provincie uitgereikt om de jeugd te betrekken bij de nazorg en de natuur.
- Ontwikkeling van de game boerderij van de Toekomst waar het ontwerpen van een Boerderij die Natuur en Economie met elkaar verbindt centraal staat. De game kan is bedoeld als aanvulling van het lespakket op het VMBO, MBO en HBO.
- Zowel het Grutto-onderzoek in Zuidwest Fryslân als het project Adres Onbekend zijn in 2014 en 2015 voortgezet. Gelet op het belang van het Grutto onderzoek heeft dit een vervolg gekregen tot en met 2020 (extra middelen toegekend door PS bij de kadernota 2017).

- Financiering /ondersteuning van diverse onderzoeken en projecten naar verdienmodellen en onderzoek naar de inpasbaarheid van weidevogelbeheer in de bedrijfsvoering: Kening fan e Suvel (Boerengilde), Weide Weelde, de Fryske, Folder Koeien en Kruiden, Pilot Mean op tiid 2014 t/m 2016, Pilot vitaal weidevogellandschap Idzegea (2013-2015), Inpasbaarheid weidevogelbeheer in de bedrijfsvoering, Effect tijdelijke waterpeilverhoging op weidevogels, bodem en gewasopbrengsten en Koeien en Kruiden. Uit onder andere de onderzoeken Inpasbaarheid weidevogelbeheer in de bedrijfsvoering en Effect tijdelijke waterpeilverhoging op weidevogels, bodem en gewasopbrengsten komt naar voren dat beweiding en (tijdelijk) hoog waterpeil goed in te passen zijn in de bedrijfsvoering en dat hiermee goede weidevogelresultaten zijn te behalen.
- Per 1 mei 2016 is Astrid Manhoudt aangesteld als lector Weidevogels bij Van Hall Larenstein. De lector werkt vanuit de vragen die de omgeving stelt. Educatie en voorlichting, het opzetten van praktisch toepasbare monitoringssystemen en verdien- en bedrijfsmodellen in weidevogelgebieden zijn belangrijke onderwerpen. Daarbij wordt nauw samengewerkt met de opleidingen Diermanagement, Dier- en Veehouderij en Bedrijfskunde en Agribusiness en het mbo. De ambitie is dat in de ontwikkeling van het lectoraat ook andere groene onderwijsinstellingen betrokken worden. De belangrijkste ambitie is de aansluiting bij de praktijk, niet in de laatste plaats de boerenpraktijk. Vraagstukken uit die praktijk zijn leidend voor het toegepast onderzoek en projectenprogramma. Het instellen van een lectoraat Weidevogels is een nieuwe maatregel die voortkomt uit het Coalitieakkoord van GS. Met het opzetten van dit lectoraat is ook actiepunten 47 ingevuld, zij het op andere wijze dan eerder voorzien. Het Oltterterpoverleg maakt deel uit van de kenniskring van het weidevogellectoraat.
- Voor het instellen van een provinciale kenniskring wordt gekeken naar de landelijke ontwikkelingen op dit gebied. Daarnaast worden de mogelijkheden onderzocht of de kenniskring deel kan uitmaken van het weidevogelkenniscentrum en of lectoraat. Het Oltterterpoverleg wordt hier nauw bij betrokken. Tevens is er geëxperimenteerd met een werkgroep educatie om bestaande kennis en projecten op het gebied van educatie af te stemmen met de betrokken partijen. Afstemming en samenwerking op het gebied van educatie blijkt zeer nuttig te zijn. Het is de bedoeling dat de werkgroep educatie onderdeel gaat uitmaken van het weidevogelkenniscentrum. Tevens zal gekeken worden hoe het Kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit (OBN) hierin kan worden betrokken.
- De provincie heeft de weidevogelkennis niet op de agenda van de besturenkoepels voor lager (primair) onderwijs (PO) en voortgezet onderwijs (VO) gezet. Daarnaast is er geen activiteitenplan en acquisitieplan opgesteld. Er is voor gekozen om weidevogelkennis in het PO van onderop via het project 'Op aventoer by in boer / maitiid in it lan' te laten lopen. In het VO zal de weidevogelkennis via de weidevogellector en het weidevogelkenniscentrum lopen. Als het nodig is zal de provincie aanvullende acties ondernemen.
- Het is belangrijk dat er meer structuur wordt aangebracht in overleggen en kennisdeling met betrekking tot educatie. De verwachting is dat het weidevogelkenniscentrum en de weidevogellector hier een rol in kunnen vervullen.

5.6. Vrijwillige kavelruil

Maatregel	Gepleegde inspanning	Prognose op uitvoeren actie in 2020
72. Het provinciale Projectbureau Kavelruil ondersteunt vrijwillige kavelruilprojecten en benut de provinciale subsidiemogelijkheden voor kavelruil, kavelinrichting en evt. bedrijfsverplaatsing.		

Toelichting

Door de onbekendheid van de mogelijkheden voor vrijwillige kavelruil en doordat de aandacht van de collectieven op het vernieuwde stelsel ANLb lag is de vrijwillige kavelruil niet eerder dan 2017 op gang gekomen. In 2016 heeft de provincie voorlichting gegeven bij het KBF en vrijwillige kavelruil gepromoot op de landbouwbeurs. In 2017 zijn 2 kavelruilprojecten in voorbereiding. Voor weidevogels is vrijwillige kavelruil met name geschikt om de topgebieden voor weidevogels te versterken. Daarnaast liggen er kansen in het veenweidegebied. Voor 2018 zijn er geen middelen voor vrijwillige kavelruil beschikbaar.

6. Ontwikkelingen in het weidevogelbeleid

Sinds het verschijnen van de Weidevogelnota 2014 – 2020 hebben zich diverse ontwikkelingen voorgedaan die van invloed zijn op het Friese weidevogelbeleid. Deels betreft dat ontwikkelingen in Fryslân zelf. Maar ook op landelijk niveau is de aandacht voor weidevogels toegenomen, wat heeft geleid tot ontwikkelingen. In dit hoofdstuk stippen we deze ontwikkelingen kort aan. Een uitgebreidere beschrijving is opgenomen in Bijlage 2.

Vernieuwing stelsel Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer

Het agrarisch natuur- en landschapsbeheer is per 1 januari 2016 vernieuwd. De kern van het vernieuwde Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb 2016) is een collectieve gebiedsgerichte benadering op die plekken waar dit het meest kansrijk is voor een goed natuurrendement. Dit moet leiden tot een effectiever en efficiënter beheer met meer natuurwinst en lagere uitvoeringskosten. Uitgangspunt hierbij is een leefgebiedenbenadering: het creëren en in stand houden van een leefgebied voor een soort of groep van soorten die vergelijkbare beheeractiviteiten vragen in een bepaald gebied.

In Fryslân zijn er zeven agrarische collectieven opgericht welke allemaal een subsidieaanvraag voor agrarisch weidevogelbeheer hebben gedaan bij de provincie. Deze aanvraag hebben de collectieven zo goed mogelijk afgestemd met de coalitiepartners zoals de natuurbeheerders en de vrijwilligers van de BFVW. In kader van het traject lerend beheren willen we komen tot een nog betere gebiedsgerichte samenwerking op het niveau van weidevogelkerngebieden.

Natuurinclusieve landbouw

In haar coalitieakkoord *Mei elkenien, foar elkenien uit 2015* heeft GS van Fryslân aangegeven dat zij wil bijdragen aan een toekomstbestendige economie, een omgeving waarin landbouw en natuur in balans zijn en aan kennis en innovatie in de agrarische sector. De uitdaging is om natuur en biodiversiteit op een rendabele wijze te integreren in de bedrijfsvoering. Onder natuurinclusieve landbouw verstaan we een landbouw die de positieve effecten van natuur op de bedrijfsvoering zoveel mogelijk benut en waarin de negatieve effecten van de bedrijfsvoering op de natuur zo klein mogelijk zijn.

Living Lab

Sinds het voorjaar 2016 is het Living Lab natuurinclusieve landbouw actief. Het Living Lab is een instrument dat richting geeft aan natuurinclusieve landbouw in Fryslân, door perspectieven in het boerenbedrijf te stimuleren. Er worden door de partners al projecten ontwikkeld, gericht op onderzoek naar en implementatie van natuurinclusieve bedrijfsvoering. Het gaat bijvoorbeeld om het project Koeien en Kruiden, Natuurlijk melken 2050 en projecten gericht op bodemdiversiteit, blauw-groene diensten, keurmerken, consumentenacties, nieuwe rassen en verlaging van kosten.

Kening fan 'e Greide & Leeuwarden-Fryslân 2018

Kening fan 'e greide (KfG) is een burgerinitiatief met als doelstelling de waarde van het landschap voor latere generaties te behouden. Bewustwording, cultuur, economie (landbouw en zuivel) en natuur spelen hierbij een grote rol. De skries (Grutto), de kening fan 'e greide is het symbool van het burgerinitiatief. KfG is tevens een ambitieus programma van Leeuwarden-Fryslân 2018 onder de noemer Celebrating Diversity. Een programma met als doelstelling een breed internationaal publiek te introduceren met, en interesseren voor biodiversiteit. Hen inspireren tot denken en daden, ook na 2018. Het programma beleeft in 2018 haar hoogtepunt langs de Europese grutto-migratieroute, maar ook ná 2018 nog volop actief en inspirerend zal zijn.

Weidevogellectoraat

In haar coalitieakkoord *Mei elkenien, foar elkenien uit 2015* heeft GS van Fryslân aangegeven dat zij een lector weidevogels wil faciliteren. Samen met het ministerie van Economische Zaken financiert de provincie Fryslân de lector weidevogels.

Per 1 mei 2016 is Dr. Astrid Manhoudt aangesteld als lector Weidevogels bij hogeschool Van Hall Larenstein. De lector werkt vanuit de vragen die de omgeving stelt. Daarbij wordt nauw samengewerkt met de opleidingen Diermanagement, Dier- en Veehouderij en Bedrijfskunde en Agribusiness en het mbo. De belangrijkste ambitie is de aansluiting bij de praktijk, niet in de laatste plaats de boerenpraktijk. Vraagstukken uit die praktijk zijn leidend voor het toegepast onderzoek en projectenprogramma.

Lerende evaluatie Natuurpact van het Planbureau voor de Leefomgeving

Het natuurbeleid is in de afgelopen jaren gedecentraliseerd. De invulling en uitwerking van het natuurbeleid ligt nu bij de provincies. Over de ambities in het natuurbeleid hebben Rijk en provincies afspraken gemaakt in het Natuurpact (2014). Ook is afgesproken driejaarlijks een lerende evaluatie te laten uitvoeren door het Planbureau voor de Leefomgeving. De eerste evaluatie is in januari 2017 verschenen. Het PBL concludeert dat de provincies goed op weg met de ontwikkeling en uitvoering van het natuurbeleid voor het realiseren van de biodiversiteitsdoelen. Het doelbereik van de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) wordt, bij uitvoering van alle plannen, naar verwachting vergroot van 55% in 2015 naar 65% in 2027. Ten aanzien van het weidevogelbeleid concludeert het PBL:

- Dat de nieuwgevormde agrarische collectieven de maatschappelijke betrokkenheid bij natuur nog niet vergroten door burgers en bewoners actief te betrekken bij het agrarische natuurbeheer.
- Dat de kansen om meer functies te combineren nog niet volledig worden benut.
- Ook het met elkaar verbinden van landbouw en natuur komt nog niet goed uit de verf.

Landelijke aanpak weidevogels

Op 17 maart 2017 heeft de Staatssecretaris van Economische zaken een brief aan de Tweede Kamer verzonden over de uitvoering van de motie Grashoff-Leenders (3450 XIII, nr. 98), inzake weidevogels. In de motie Grashoff-Leenders verzoekt de Tweede Kamer de Staatssecretaris om een nationaal plan van aanpak voor weidevogels op te stellen. Vanuit de verantwoordelijkheid van het bij het natuurbeleid betrokken partijen en voor draagvlak van de uitvoering daarvan heeft de Staatssecretaris samen met de provincies, Vogelbescherming Nederland en BoerenNatuur.nl de ambitie uitgesproken om stabiele weidevogelpopulaties voor Nederland te behouden. Daarom zullen zij de komende periode, in overleg met de natuurbeheerders, het verbeteren van weidevogelbeheer continueren en intensiveren. De samenwerkende partijen hebben ingezet op het ontwikkelen van enkele scenario's door onderzoekers van WUR/SOVON. De scenario's geven inzicht in de te realiseren weidevogelaantallen, kwaliteit en omvang van geschikt habitat en kosten.

Nieuwe wet Natuurbescherming in relatie tot weidevogels

Sinds 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming (Wnb) van kracht. De nieuwe wet ziet toe op "het beschermen en ontwikkelen van de natuur, mede vanwege de intrinsieke waarde, en het behouden en herstellen van de biologische diversiteit". Dit betekent dat er geen achteruitgang mag optreden van de huidige biodiversiteit en waar de achteruitgang reeds is opgetreden deze hersteld dient te worden. De wet beschrijft de provinciale verantwoordelijkheid daarin. De provinciale verantwoordelijkheid is met de nieuwe wet groter geworden. Het beleid dient zich ook niet alleen op behoud van soorten te richten, maar tevens op behoud en beheer van waardevolle landschappen. Daarnaast is de provincie bevoegd gezag voor de Wet natuurbescherming. Ook verplicht de wet het rijk en de provincies een Natuurvisie op te stellen.

7. Aanbevelingen, Analyse en Conclusies

7.1. Aanbevelingen

Er zijn de afgelopen jaren door alle bij weidevogels betrokken partijen veel inspanningen en acties uitgevoerd om de weidevogels te beschermen. In de weidevogelkerngebieden lijkt dat succesvol. Daarbuiten, in het gangbare boerenland, lukt het echter niet de achteruitgang van de weidevogels te stoppen. Hoewel hier en daar in het gangbare boerenland parels liggen; melkveebedrijven die hoge aantallen weidevogels weten in te passen in bedrijfsvoering.

Landelijk zien we dezelfde achteruitgang. Hierdoor blijkt nu al dat de doelstelling van 10.000 broedparen Grutto's in 2020 niet haalbaar is zonder extra inspanningen in zowel de weidevogelkerngebieden als in het gangbare boerenland. Wel is er de mogelijkheid om te komen tot stabiele weidevogelpopulaties binnen de weidevogelkerngebieden. Welke kunnen fungeren als brongebieden om op termijn vanuit te kunnen groeien tot 10.000 broedparen Grutto. Predatiebeheer is daarbij essentieel omdat predatie een steeds belangrijker factor wordt.

Naast de algemene aanbeveling om vooral de inspanningen uit de Nota Weidevogels voort te zetten, wordt aanbevolen om vol in te zetten op verbeteren van de **kuikenoverleving** en in het bijzonder **predatiebeheer**. Hiervoor is het belangrijk dat:

- Wordt verder gewerkt, en nog beter samengewerkt, aan kwaliteitsverbetering van het weidevogelbiotoop in de weidevogelkerngebieden (openheid, hoog waterpeil, kruidenrijk grasland).
- Maximaal wordt ingezet en samengewerkt op predatiebeheer. Benutten van alle toegestane middelen, onderzoek naar predatie en instrumenten voor predatiebeheer.
- De zorgplicht van Wet Natuurbescherming in acht wordt genomen.
- Wordt ingezet op behoud van de weidevogelparels in het gangbare boerenland.
- Wordt ingezet op behoud van weidevogels in het gangbare boerenland door vergroening van de melkveehouderij (via GLB en door een omslag naar natuurinclusief boeren).

Vertaald in concrete acties:

- **Provincie** blijft het huidige beheer in de weidevogelkerngebieden ondersteunen
- **Provincie, agrarische collectieven en natuurbeheerders** werken verder aan kwaliteitsverbetering van het weidevogelbiotoop binnen de huidige oppervlakte weidevogelkerngebied, zowel in reservaten als bij agrarisch beheer (vooral met vergroten van de landschappelijke openheid, hoog waterpeil en kruidenrijk grasland).
- **Provincie** werkt, samen met het **Olterterpoverleg**, het thema kwaliteitsverbetering uit.
- **Provincie** voert, samen met het **Olterterpoverleg** een verkenning naar het duurzaam behoud van weidevogelparels uit.
- **Agrarische collectieven en gebiedspartners** pakken het opzetten van gebiedscoalities verder op en komen gezamenlijk tot een visie op begrenzing, inrichting en beheer van de weidevogelkerngebieden.
- **Provincie** en **agrarische collectieven** zetten extra in op de mogelijkheden van het benutten van vrijwillige kavelruil om de topgebieden voor weidevogels te versterken. Hiervoor wordt onderzocht hoe de kansen en mogelijkheden voor vrijwillige kavelruil beter te benutten.
- **Provincie** zet samen met **het Rijk**, via het nationale plan van aanpak weidevogels, in op vergroting van het areaal agrarisch weidevogelbeheer van 15.500 naar 30.000/40.000 ha en op de vergroting van de oppervlakte weidevogelreservaat. Dit is het meest effectief als beide op elkaar aansluiten. Hiervoor zijn aanvullende middelen noodzakelijk.
- De **agrarische collectieven** en **natuurbeheerders** (blijven) volgen de aantalsontwikkeling en de jongenproductie (BTS) bij het agrarisch weidevogelbeheer en in de reservaten. Hiermee kunnen

de effecten van het ANLb en het reservatsbeheer vanaf 2016 worden bepaald. En daarbij, naast de provinciale trends, ook jaarlijks de trends en jongenproductie (BTS) bij het agrarisch weidevogelbeheer en in de reservaten te analyseren.

- **Provincie** gaat in overleg met de **gemeenten** over het rekening houden met het ruimtelijk beleid voor weidevogelkerngebieden en paretels in ruimtelijke plannen.
- **Alle partijen** zetten in op samenwerking en optimalisatie van het predatiebeheer. Versterkte aandacht voor predatiebeheer is noodzakelijk. **De provincie** wil binnen de juridische kaders inzetten op het jaarrond 's nachts gebruik van kunstlicht en het gebruik van infrarood en geluidsdemper bij de bejaging van de vos. Tevens zullen we gelet op de uitkomsten van het onderzoek naar de steenmarter, gericht inzetten om de predatiedruk op weidevogels te bestrijden door middel van het afgeven van ontheffingen en of pilots voor het aanpakken van de steenmarter. Daarnaast onderzoeken wij de mogelijkheden om de steenmarter, in het belang van de weidevogels, eenvoudiger te kunnen bestrijden middels het gebruik van vrijstellingen.
- **Provincie** neemt Weidevogels integraal op in het provinciaal beleid (Omgevingsvisie, uitvoeringsprogramma Veenweidevisie, Beleidsbrief landbouw en de Landbouwdeal)
- **Provincie** gaat, o.a. in kader van de omgevingsvisie, samen met **KfG** verkennen hoe de mienskip kan worden betrokken bij de discussie over het Friese platteland en haar weidevogels.
- De **provincie** zet in op het komen tot afspraken over verplichte vergroening op grasland bij het GLB in het kader van het EU-programma.
- De **provincie** zet in op extra middelen voor weidevogelbeheer bij het opstellen van een nationaal plan van aanpak weidevogels.
- **Provincie** zet in op uitvoering van de zorgplicht in de Wet natuurbescherming en op maatschappelijk verantwoordelijk boeren en gaat in gesprek met betrokken partijen hierover.
- **LTO** en **Kollektivenberied Fryslân** vullen de zorgplicht van de Wet Natuurbescherming concreet in.
- **Provincie** gaat extra toezien op de handhaving van de Natuurbeschermingswet
- **Provincie** zet samen met **LTO** in op de ontwikkeling van een natuurinclusieve landbouw waarbij weidevogelbeheer onderdeel uitmaakt van een rendabele bedrijfsvoering.
- **Provincie** zet samen met het **Rijk** in op een basiskwaliteit natuur door middel van de vergroeningsmogelijkheden binnen het GLB en/of verkennen van mogelijke andere opties.
- **Provincie** blijft kennisontwikkeling ondersteunen zoals het Lectoraat en het onderzoek van de RUG (hiervoor zijn momenteel t/m 2020 middelen beschikbaar).
- **Provincie** verkent de mogelijkheden van inzet van een regeling vliegende euro's buiten de weidevogelkerngebieden.
- **Provincie** verkent de mogelijkheden van een Pilot Drones om de weidevogelbescherming te ondersteunen en de bewustwording van onder andere de agrariërs en jongeren voor weidevogelbescherming te vergroten.
- **Provincie** ondersteunt de Bond van Friese Vogelwachten actief in haar verkenning naar mogelijkheden om kwetsbare weidevogelpopulaties te herstellen door, naast het verbeteren van het leefgebied, weidevogelkuikens uit broedmachines uit te zetten.
-

7.2. Conclusies en Analyse per doelstelling

Belangrijk bij onderstaande is om te bedenken dat het beleid van concentratie van inspanningen en middelen met collectief beheer in weidevogelkerngebieden in feite pas is gestart met het in werking treden van het nieuwe stelsel van Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer 2016 (ANLb 2016), met ingang van het broedseizoen van 2016. De in deze tussenevaluatie gepresenteerde weidevogelresultaten zijn dus eigenlijk nog het gevolg van het voorgaande beleid. Het nieuwe beleid is nog maar zo kort van kracht, dat over de invloed daarvan op de weidevogelresultaten nog weinig

kan worden gezegd. In 2009 is al wel reeds gestart met de gebiedsgerichte aanpak. Deze aanpak is met de inwerkingtreding van het ANLb verder uitgewerkt en geconcentreerd.

7.2.1 Conclusies samengevat

De afgelopen jaren is door alle bij weidevogels betrokken partijen veel inspanningen gepleegd en zijn veel acties uitgevoerd om de weidevogels te beschermen. Dit heeft in de weidevogelkerngebieden geleid tot een stabilisatie van het aantal grutto's en groei van het aantal tureluurs en Kieviten. De aantalsontwikkelingen in de weidevogelkerngebieden zijn redelijk gunstig, maar de populaties zijn kwetsbaar. De reproductie van de grutto en tureluur ligt namelijk rond de kritische ondergrens. Het gevoerde weidevogelbeleid lijkt dus een positieve uitwerking te hebben op de weidevogelstand binnen de weidevogelkerngebieden.

Buiten de weidevogelkerngebieden, in het gangbare boerenland, is het niet gelukt de achteruitgang van de weidevogels te stoppen. Hier gaat de aantalsontwikkeling onverminderd sterk achteruit. Met uitzondering van de tureluur. Landelijk zien we deze zelfde achteruitgang. Om de achteruitgang van het boerenland te stoppen is een wijziging van het systeem noodzakelijk, een duurzame manier van boeren. Hiervoor is een integrale aanpak nodig die inzet op een duurzame natuurinclusieve landbouw. Met alleen de inspanningen vanuit het weidevogelnota gaan we de deze wijziging niet realiseren. In een duurzame landbouw liggen voor een groot deel ook de oplossingen voor de problematiek met de oxidatie van het veen in het veenweidegebied, muizenplaag en ganzen schade.

Ondanks alle inspanningen en de stabilisatie van de weidevogelstand in de weidevogelkerngebieden blijkt uit deze tussenevaluatie nu al dat de doelstelling 10.000 broedparen Grutto's in 2020 niet haalbaar is zonder extra inspanningen in zowel de weidevogelkerngebieden als in het gangbare boerenland. Wel is er de mogelijkheid om te komen tot stabiele weidevogelpopulaties binnen de weidevogelkerngebieden. Welke kunnen fungeren als brongebieden en groeien tot 10.000 broedparen Grutto.

7.2.2. Realiseren van vitale weidevogelpopulaties

Doelstelling uit de nota

Het doel van ons weidevogelbeleid is het realiseren van vitale weidevogelpopulaties in Fryslân. De Grutto fungeert hierbij als gidsoort. Concreet richten we ons op 10.000 gruttobroedparen in Fryslân in 2020.

Voorop staat dat we de neerwaartse trend van soorten in een opwaartse trend willen ombuigen. Het exacte aantal broedparen vinden we daarbij minder belangrijk. Wezenlijker is dat een opgaande lijn wordt ingezet: dat het aantal broedparen gestaag groeit en dat er weer perspectief is op duurzame levensvatbare populaties.

Conclusies

- Grutto, Scholekster en Kievit laten zowel landelijk als provinciaal min of meer dezelfde trend zien. De afname lijkt de laatste jaren iets af te remmen. De Tureluur doet het provinciaal iets beter dan landelijk.
- In gebieden met agrarisch weidevogelbeheer en in weidevogelreservaten onder natuurbeheer is sinds 2009 de neergang van Kievit, Grutto, Scholekster en Tureluur gestuit en omgebogen in stabilisatie of herstel (Kievit bij agrarisch weidevogelbeheer onzeker, mogelijk verdere achteruitgang). Dit wijst erop dat het provinciaal beleid in deze gebieden zijn vruchten afwerpt.
- Daarentegen gaat op het gangbare boerenland zonder gesubsidieerd beheer de achteruitgang met 6-19% per jaar door. Uitzondering daarop zijn enkele pels; melkveebedrijven die het lukt om hoge weidevogelaantallen in te passen in de bedrijfsvoering.

- De jongenproductie van Grutto en Tureluur bij agrarisch weidevogelbeheer en in de reservaten is mogelijk net voldoende om de lokale populaties op peil te houden, maar ligt rond de kritische ondergrens.
- Predatie lijkt meer en meer het broedsucces van de weidevogels in de weg te staan.

Analyse

Ontwikkeling weidevogels provinciaal en landelijk

Berekend over de periode 2006 – 2015 vertonen Grutto, Kievit en Scholekster zowel landelijk als in Fryslân een matige afname. Wel is de snelheid van achteruitgang van de provinciale populaties van de vier soorten afgenomen ten opzichte van de trend over de afgelopen twintig jaar. De Tureluur onderscheidt zich positief door stabilisatie in Fryslân terwijl landelijk sprake is van een matige afname. Als de gegevens van 2016 (alleen voor Fryslân beschikbaar) worden toegevoegd stabiliseert ook de Kievit.

Ontwikkeling weidevogels per type beheer

De cijfers van de ontwikkeling van Grutto, Kievit, Tureluur en Scholekster in Fryslân kunnen verder worden uitgesplitst in:

- Ontwikkeling in gebieden onder agrarisch weidevogelbeheer
- Ontwikkeling in weidevogelreservaten onder natuurbeheer
- Ontwikkeling in het gangbare boerenland (zonder subsidie voor weidevogelbeheer)

In de periode 2009-2015 (2009 was de start van het SNL) stabiliseren bij het agrarisch weidevogelbeheer de aantallen van alle vier soorten. Voor de Kievit leunt die stabilisatie wel sterk op een uitschieter in 2015 waarschijnlijk als gevolg van de muizenplaag. Zonder 2015 blijft de Kievitstand in gebieden met een agrarisch weidevogelbeheer jaarlijks 5% achteruitgaan.

In de weidevogelreservaten doet zich een deels vergelijkbare ontwikkeling voor als bij het agrarisch weidevogelbeheer. Ook in de reservaten ontwikkelde de stand zich vanaf 2009 gunstiger dan de jaren daarvoor. Net als bij het agrarisch weidevogelbeheer stabiliseert de Grutto gedurende 2009-2015 in de reservaten en nemen in de reservaten Kievit en Tureluur zelfs weer toe. De Scholekster blijft in de reservaten afnemen. De weidevogelreservaten zijn ook belangrijk voor een aantal kritische soorten (Slobeend, Graspieper en Veldleeuwerik) die met relatief hoge dichtheden voorkomen. De aantallen van deze soorten nemen er vanaf 2009 weer toe, nadat ze in de voorgaande jaren stabiel waren of afnamen. Door aantalsschommelingen is bij het agrarisch weidevogelbeheer de trend van deze soorten de laatste jaren onzeker.

Op het gangbare boerenland gaan vanaf 2009 de aantallen Grutto's, Tureluurs en Scholeksters onverminderd sterk achteruit. Het populatie-aandeel op het gangbare boerenland legt steeds minder gewicht in de schaal. Dat heeft met name gevolgen voor de Scholekster en de Kievit. In 2012 broedde namelijk 40% van de Scholeksters, 25% van de Kieviten tegenover 10% van de Grutto's en Tureluurs in de provincie op het gangbare boerenland. Door sterke schommelingen is de trend van de Kievit op het gangbare boerenland onzeker. Er zijn in het gangbare boerenland enkele uitzonderingen; melkveebedrijven met zeer hoge weidevogelaantallen. Het lukt deze bedrijven om hoge aantallen weidevogels in te passen in hun bedrijfsvoering. De duurzame voortzetting van het weidevogelbeheer op deze bedrijven is echter niet gewaarborgd. Bij bedrijfsbeëindiging is het onzeker of de weidevogels een plek kunnen behouden in de bedrijfsvoering omdat de inpasbaarheid afhankelijk is van de betreffende boer.

Deze resultaten suggereren dat het weidevogelbeleid tot 2016 vruchten begint af te werpen. Het is denkbaar dat stabilisatie en herstel het gevolg is van instroom van broedparen uit slechtere

gebieden, bijvoorbeeld het intensieve boerenland. De BTS-scores (zie ook verderop) uit de gebieden met agrarisch weidevogelbeheer indiceren echter dat de Grutto's en Tureluurs daar mogelijk net voldoende jongen voortbrengen om de populaties op eigen kracht op peil te houden. De BTS-scores over 2012-2015 passen bij een mogelijk stabiele populatie, maar liggen op de kritische ondergrens. Onderzoek door de RUG in Zuidwest-Fryslân wijst overigens uit dat het BTS de jongenproductie mogelijk overschat, omdat jongen na het uitvliegen nog veel verliezen kunnen oplopen.

In de Friese reservaten lag het BTS van Grutto en Tureluur over 2007-2013 eveneens op de kritische ondergrens voor instandhouding van de populaties. Hoe de reproductie in de reservaten in recente jaren is, is nog niet bekend.

Aantalsontwikkeling vs doelstelling broedparen Grutto

In 2014, het aanvangsjaar van de Nota Weidevogels 2014 – 2020, werd het aantal broedparen Grutto geschat op 8205. Dit op basis van gegevens van de BFVW. Het betreft aantallen op een oppervlakte van 130.000 ha waarop de BFVW gegevens verzameld⁵. Voor 2015 kwam de BFVW op 7761 broedparen. Voor 2016 op 7447 broedparen. Vooralsnog is dus sprake van een verdere achteruitgang. Uit de ontwikkeling van de Grutto per beheertype blijkt dat deze daling wordt veroorzaakt door de ontwikkeling in het gangbare boerenland waar het aantal broedparen Grutto met 6-19% per jaar blijft dalen. Omdat het beleid van weidevogelkerngebieden betekent dat er geen subsidie voor weidevogelbeheer meer buiten de kerngebieden wordt gegeven, bestaat de kans dat daarbuiten op de langere termijn geen Grutto's meer overblijven. Indien de trend in het boerenland niet kan worden omgebogen dan is het aantal ha weidevogelresultaat en het aantal ha boerenland met agrarisch weidevogelbeheer bepalend voor het uiteindelijk haalbare aantal broedparen Grutto's in Fryslân. In paragraaf 7.2.3. gaan we hier verder op in.

Sleutelfactoren

Populatieontwikkeling is het resultaat van meerdere processen, de belangrijkste zijn:

- overleving tijdens trek en overwintering,
- jongenproductie,
- geschiktheid van het vestigingsgebied
- predatie

Bij de weidevogels ligt verreweg het grootste struikelblok bij de jongenproductie. Het beleid richt zich hier met voorrang op door zich met weidevogelkerngebieden en zwaarder beheer de laatste jaren steeds sterker te concentreren op het creëren van goede omstandigheden voor kuikenoverleving. Het feit dat de jongenproductie van Grutto en Tureluur op de kritische ondergrens ligt, betekent dat zowel bij het agrarisch weidevogelbeheer als in de reservaten op dit punt nog verbetering nodig is. Met het ANLb is hiermee in het agrarisch weidevogelbeheer in 2016 met meer hoog waterpeil en zwaar beheer een slag gemaakt. In zowel de gebieden met agrarisch weidevogelbeheer en de reservaten is een optimalisatie van beheer en inrichting noodzakelijk. In de gebieden met agrarisch weidevogelbeheer gaat het voornamelijk om het verhogen van het waterpeil en het realiseren van kruidenrijk weidevogelgrasland. In de reservaten gaat het om het tegengaan van verzuivering en verschralling, maar is ook de verbetering van ontwatering van belang.

Een andere factor is de predatie. In gebieden met agrarisch weidevogelbeheer en in de reservaten, waar nauwelijks tot geen verliezen door agrarische werkzaamheden, speelt die een hoofdrol in de jongenproductie. De laatste jaren was de jongenproductie van Grutto en Tureluur bij het agrarisch weidevogelbeheer mogelijk net voldoende, maar op de kritische ondergrens. In 2015 lag die

---

⁵ Het daadwerkelijke aantal broedparen zal vermoedelijk iets hoger liggen omdat de BFVW niet in heel Fryslân nazorg doet.

daaronder en in 2016 waarschijnlijk ook, gezien de bovengemiddeld hoge predatiedruk als nawee van de muizenplaag in 2014/2015. Naar verwachting zullen de predatordichtheden weer afnemen bij een afnemende muizenstand, maar tot welk niveau is nog onbekend. Het broedseizoen van 2017 zal een eerste indicatie geven van de weerslag daarvan op de aantallen en de jongenproductie.

Er wordt fors ingezet op het bestrijden van predatie. Er zijn ontheffingen verleend voor bestrijding van de Vos middels kunstlicht en bestrijding van de Zwarte Kraai met de vangkooi. Om deze middelen in te mogen inzetten lopen we in de praktijk tegen de regels van de wet aan. Goede afstemming tussen alle partijen is en blijft noodzakelijk om het predatiebeheer nog verder te optimaliseren. Zowel kunstlicht vos als vangkooi zwarte kraai worden geëvalueerd om in de toekomst hun inzet te verbeteren.

Naast actieve bestrijding worden er ook proeven gedaan met preventieve rasters. Ook wordt er onderzoek gedaan naar de rol van de steenmarter (en andere marterachtigen) bij de predatie op weidevogelnesten.

7.2.3. Inrichting 40.000 ha weidevogelkerngebied en behoud weidevogels daarbuiten.

Doelstelling uit de nota

We stimuleren dat in Fryslân in totaal circa 40.000 ha wordt ingericht en beheerd als weidevogelkerngebied waarin we met alle partijen samenwerken aan gunstige condities. Voor in totaal min. 10.000 gruttobroedparen betekent dit een dichtheid van gemiddeld 25 broedparen per 100 ha. Buiten de weidevogelkerngebieden streven we naar het ombuigen van de dalende trend zodat de aantallen weidevogels niet verder afnemen.

Om deze doelen te bereiken moeten beheer en inrichting in de meest geschikte gebieden nog beter zijn afgestemd op weidevogels. Hiervoor zijn per hectare meer inspanningen en middelen nodig. Daarom zetten we de beschikbare middelen voor weidevogels meer geconcentreerd in, in de weidevogelkerngebieden.

Conclusies

- Het beleidsdoel van de Weidevogelnota om het gesubsidieerde beheer te concentreren in weidevogelkerngebieden is met het in werking treden van de nieuwe regeling Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer 2016 (ANLb 2016) gerealiseerd.
- Met het huidige areaal agrarisch weidevogelbeheer en reservaat kan de doelstelling van 10.000 broedparen Grutto niet worden gehaald. Uitgaande van de dichtheden in 2012 lijkt op dit areaal voor de Grutto een populatie van ca. 4.000 broedparen realistisch. Daarbij is verdere optimalisatie van agrarisch natuurbeheer en reservaatbeheer nodig.
- Een mogelijkheid om de doelstelling te halen is uitbreiding van de oppervlakte agrarisch natuurbeheer en/of reservaatbeheer. Hiernaar loopt een landelijke studie waarbij Rijk en provincies gezamenlijk optrekken.
- Een andere mogelijkheid om de doelstelling te halen, op de langere termijn, is mogelijk natuurinclusieve landbouw.

Analyse

Herziening Agrarisch natuurbeheer en vorming gebiedscollectieven

Een belangrijke stap in de gebiedsgerichte benadering is gezet met de herziening van het stelsel agrarisch natuurbeheer in 2015. Het opzetten van zeven nieuwe agrarische collectieven en voorbereiden van de gebiedsaanvragen voor het agrarische natuurbeheer heeft veel inspanning

gevraagd van de agrarische collectieven in een kort tijdsbestek. Daardoor heeft het vormen van gebiedscoalities en weidevogelkerngebieden tijdelijk wat minder aandacht gekregen.

Optimalisatie in de samenwerking en de afstemming tussen alle gebiedspartners is nog mogelijk. Zo kunnen het agrarisch natuurbeheer en het natuurbeheer van weidevogelreservaten nog beter op elkaar afgestemd worden. Weidevogelbeheer lijkt namelijk vooral succesvol wanneer het wordt uitgevoerd in de ruimtelijke combinatie van reservaat en agrarisch weidevogelbeheer. Daarbij kan het noodzakelijk zijn om de beheertypen in de natuurreservaten soms aan te passen. Ook de beheerpakketten van het agrarisch natuurbeheer kunnen soms nog beter op de meest kansrijke gebieden worden neergelegd.

Vernatting in de vorm van plas dras en hoog waterpeil zit in een stijgende lijn. Het is zaak deze stijgende lijn vast te houden. Het versimpelen van de procedure kan daarbij helpen. Hieraan wordt reeds gewerkt door de agrarische collectieven samen met Wetterskip Fryslân. Het tegengaan van verruiging, verschraling en het optimaliseren van het watersysteem in de weidevogelkerngebieden blijven aandachtspunten.

Ruimtelijke afweging en compensatie bij noodzakelijke ruimtelijke ingrepen

Op provinciaal niveau is de bescherming van weidevogelkansgebieden en parels, evenals het weidevogelcompensatiefonds geregeld in de nieuwe verordening Romte Fryslân van 2014. Ook op gemeentelijk niveau is er aandacht meer voor weidevogels. Toch is de indruk dat hier nog ruimte is voor verbetering. De borging van weidevogelparels (en cultuurhistorisch grasland), herstel van openheid, tegengaan van verruiging en het beheer van gemeentelijke gronden op gemeentelijk niveau kan worden verbeterd. Provincie en partners kunnen de gemeente meer betrekken.

Vrijwillige kavelruil

Door de onbekendheid van de mogelijkheden voor vrijwillige kavelruil en doordat de aandacht van de collectieven op het vernieuwde stelsel ANLb lag is de vrijwillige kavelruil niet eerder dan 2017 op gang gekomen. In 2017 zijn 2 kavelruilprojecten in voorbereiding. Voor weidevogels is vrijwillige kavelruil met name geschikt om de topgebieden voor weidevogels te versterken.

Ha's weidevogelkerngebied

In de weidevogelnota wordt uitgegaan van 40.000 ha. weidevogelkerngebied om het doel van 10.000 broedparen Grutto's te halen. De weidevogelkerngebieden omvatten de gebieden met agrarisch weidevogelbeheer en de weidevogelreservaten met natuurbeheer. Bij de omschakeling naar het nieuwe ANLb 2016 is de oppervlakte met agrarisch weidevogelbeheer gehalveerd van 33.000 ha naar 15.500 ha. Maar de kwaliteit van het beheer is verbeterd doordat er meer wordt ingezet op zwaar beheer (met een hogere vergoeding). Een andere factor is dat de vergoedingen voor agrarisch weidevogelbeheer zijn gestegen. Er is in 2016 ca 23.300 ha weidevogelkerngebied gerealiseerd waarvan 15.500 ha in agrarisch natuurbeheer (oppervlakte inclusief oude SNL-beheer) en 7800 ha in natuurbeheer (als reservaat). De verwachting is dat het aantal ha weidevogelkerngebied de komende jaren niet zal stijgen. Het beschikbare budget uit het Natuurpact is hierbij de beperkende factor.

Van ha's naar aantallen broedparen Grutto

Recent onderzoek in Zuidwest-Fryslân wijst uit dat de beste gebieden (met een combinatie van reservaat en agrarisch beheer) voor de Grutto een bronpopulatie kunnen vormen en meer jongen kunnen produceren dan nodig is om de populaties op peil te houden. Maar door hoge predatiedruk staat dit de laatste jaren onder druk. Het is onzeker hoe de predatiedruk zich zal ontwikkelen en niet overall is er de combinatie van reservaat en agrarisch weidevogelbeheer. Maar omdat met het ANLb 2016 een verbetering van het beheer is ingezet, doen we de aanname dat de recente dichtheid van

13,5 broedparen per 100 ha bij agrarisch weidevogelbeheer kan worden gehandhaafd (of mogelijk nog kan toenemen). Met handhaving van 13,5 broedparen per 100 ha herbergen de 15.500 ha agrarisch weidevogelbeheer ca. 2.100 broedparen. In Fryslân is ongeveer 7.800 ha weidevogelreservaat⁶. Als we er ook vanuit gaan dat de dichtheid in de reservaten gehandhaafd blijft (25 bp per 100 ha), dan bieden de reservaten ruimte voor ca. 1.850 Grutto's. Samen met het agrarisch beheer komt het totaal aantal op ca. 4.000 broedparen.

Is de doelstelling van 10.000 broedparen Grutto haalbaar?

Wat is de verwachting voor de periode tot 2020? De verbetering gedurende de laatste tien jaar komt uitsluitend voor rekening van de gebieden met agrarisch weidevogelbeheer en de reservaten. Hiervoor zagen we dat daar de aantallen stabiliseren of licht toenemen, maar dat de reproductie rond de kritische ondergrens ligt. Op het gangbare boerenland gaat de achteruitgang de laatste jaren onverminderd door en bestaat de kans dat daar op de langere termijn geen Grutto's meer overblijven. De komende jaren zullen daarom de gebieden met agrarisch natuurbeheer en de reservaten in toenemende mate de trend gaan bepalen. De 'rekensom' hierboven leert dat in deze gebieden de stabilisatie voor Grutto uitkomt rond de 4.000 broedparen (40% van de doelstelling uit de weidevogelnota).

In het licht van de recente ontwikkelingen zijn er de volgende mogelijkheden om de ambitie van 10.000 broedparen te halen via (agrarisch) natuurbeheer:

1. *Optimalisatie van beheer en inrichting van de reservaten en de gebieden met agrarisch weidevogelbeheer.*

In het kader van het Opkrikproject zijn er vanaf 2007 veel verbeteringen doorgevoerd in de Friese weidevogelreservaten, bijvoorbeeld op het vlak van waterpeilverhoging, plasdras, landschappelijke openheid en herstel van verschraling, verzuring en verruiging. Maar nog steeds valt er op deze vlakken verder te optimaliseren. Ook bij agrarisch weidevogelbeheer zijn nog talrijke verbeteringen mogelijk, bijvoorbeeld op het vlak van het aanbod van kruidenrijk grasland en het waterpeil.

Er zijn aanwijzingen dat de combinatie van reservaat met agrarisch weidevogelbeheer relatief goede resultaten oplevert voor de weidevogels in vergelijking tot alleen agrarisch weidevogelbeheer of alleen reservaat. Van de acht steekproefgebieden met agrarisch weidevogelbeheer waar recent een stabilisatie van de aantallen optreedt, vormen er vier een combinatie met reservaat, en alleen de deelgebieden in Zuidwest-Fryslân met een combinatie van reservaat en agrarisch beheer zijn de laatste jaren een brongebied (Idzegea, Workumerwaard). Dat geldt ook voor een aantal gebieden elders in het land, waar de weidevogelstand zich goed ontwikkelt zoals de Ronde Hoep in Noord-Holland en Eemland in Utrecht.

2. *Vergroten van het areaal weidevogelbeheer.*

Er vanuit gaande dat op termijn binnen de huidige oppervlakte van circa 23.000 ha weidevogelkerngebied (7.800 ha reservaat, 15.500 ha agrarisch weidevogelbeheer) ca. 4.000 Grutto's duurzaam kunnen voorkomen, is voor 6.000 Grutto's extra zo'n 30.000-40.000 ha kerngebied met weidevogelbeheer aanvullend nodig (uitgaande van eenzelfde dichtheid als nu).

---

⁶ dit betreft de reservaten die een rol spelen voor weidevogels. Dit zijn zowel reservaten met alleen een weidevogelgoal (prioritaire reservaten), als ook reservaten met een dubbel doel van weidevogels en botanische waarden (niet-prioritaire reservaten). Gegevens afkomstig van TBO's.

Predatiebeheer

Bovenstaande aannames van de broeddichtheden binnen het huidige areaal is onzeker vanwege de hoge predatiedruk van de laatste jaren. Deze dichtheden lijken alleen haalbaar als de predatiedruk wordt beperkt. Het is daarom wenselijk het predatiebeheer planmatig op te pakken met behulp van predatiebeheerplannen in de weidevogelkerngebieden. Met ingang van 2016 hebben de collectieven en betrokken gebiedspartners hier al een begin mee gemaakt.

Scenariostudie WER

In een recente scenariostudie concluderen WER (Wageningen Environmental Research, voorheen Alterra) en Sovon dat een landelijk populatieherstel tot 48.000 Gruttobroedparen op termijn mogelijk is. De hierboven bij 1 en 2 beschreven optimalisatie en uitbreiding van areaal past binnen dit scenario en betreft in feite de Friese bijdrage aan dit scenario. Dit perspectief heeft aanzienlijke additionele kosten.

7.2.4. Inpassing weidevogels in een rendabele agrarisch bedrijfsvoering

Doelstelling uit de nota

De bescherming van weidevogels past in een rendabele agrarische bedrijfsvoering en draagt bij aan de kwaliteiten en belevingswaarde van het Friese landschap.

Het combineren van landbouw met andere functies en belangen in het landelijk gebied vormt een grote opgave voor de komende periode. Het grootste deel van de weidevogels zit op agrarische gronden (89-90%). Medewerking van boeren is daarom essentieel. Weidevogels nemen in het agrarische land een vanzelfsprekende plek in die bewoners en toeristen sterk waarderen. Door het imago en de identiteit van Fryslân in dat opzicht te profileren, vergroten de we recreatieve potenties van Fryslân. Door daarnaast samen met partijen in het veld te werken aan de kwaliteiten van het landelijk gebied versterken we de band tussen het Friese landschap en cultuur. Deze benadering past goed in het profileren van Leeuwarden Fryslân als Kulturele Haadsted in 2018.

Conclusies

- Er gebeurt veel op het gebied van verdienmodellen met weidevogels, maar dit is op dit moment nog niet genoeg om weidevogels op een rendabele manier te integreren in de bedrijfsvoering.
- Er komt steeds meer vraag vanuit de mienskip en de melkveehouders naar natuurinclusieve verdienmodellen en producten. Ook producenten zoals Fryslân Campina zijn op zoek naar modellen voor verduurzaming en behoud van biodiversiteit.
- Er liggen kansen voor een duurzame melkveehouderij in balans met natuur door vraagstukken over bodem- en waterkwaliteit, veenweide, klimaat, gezondheid en biodiversiteit met elkaar te verbinden.
- Met de nieuwe periode van het GLB en de daarbij horende vergroeningsmaatregelen zijn er wellicht mogelijkheden voor een basiskwaliteit biodiversiteit in de landbouw.

Analyse

Uit het voorgaande blijkt dat de aantallen weidevogels in het gangbaar beheerde boerenland blijven dalen. En dat de doelstelling van 10.000 broedparen behalen via (agrarisch) natuurbeheer een grote inspanning vraagt. Een ander spoor dat kan bijdragen aan de doelstelling is versterkt inzetten op het behoud van weidevogels in het gangbaar beheerde boerenland. Gezien de sterke achteruitgang in het gangbaar beheerde boerenland is daarbij haast geboden om te voorkomen dat weidevogels geheel uit het gangbaar beheerde boerenland verdwijnen en op termijn herkolonisatie uit de weidevogelkerngebieden noodzakelijk is.

Ontwikkeling verdienmodellen met weidevogels

In haar coalitieakkoord *Mei elkenien, foar elkenien* uit 2015 heeft GS van Fryslân aangegeven dat zij wil bijdragen aan een toekomstbestendige economie, een omgeving waarin landbouw en natuur in balans zijn en aan kennis en innovatie in de agrarische sector. De uitdaging is om natuur en biodiversiteit, zoals weidevogelbeheer op een rendabele wijze te integreren in de bedrijfsvoering. Want ook natuurinclusieve landbouw vraagt, net als iedere vorm van ondernemerschap, om een onderliggend verdienmodel. Het moet de boer een goede boterham opleveren. De ontwikkeling van Natuurinclusieve landbouw/verdienmodellen loopt oa. via de sporen: Weidevogellectoraat en Living Lab.

Weidevogellectoraat

Per 1 mei 2016 is Astrid Manhoudt aangesteld als lector Weidevogels bij Van Hall Larenstein. De lector werkt vanuit de vragen die de omgeving stelt. Educatie en voorlichting, het opzetten van praktisch toepasbare monitoringssystemen en verdien- en bedrijfsmodellen in weidevogelgebieden zijn belangrijke onderwerpen. Daarbij wordt nauw samengewerkt met de opleidingen.

Living Lab

Sinds het voorjaar 2016 is het Living Lab natuurinclusieve landbouw actief. Het Living Lab is een instrument dat richting geeft aan natuurinclusieve landbouw in Fryslân, door perspectieven in het boerenbedrijf te stimuleren. Er worden door de partners al projecten ontwikkeld, gericht op onderzoek naar en implementatie van natuurinclusieve bedrijfsvoering.

Vergroening GLB

Met de nieuwe periode van het GLB en de daarbij horende vergroeningsmaatregelen zijn er wellicht mogelijkheden voor een basiskwaliteit biodiversiteit in de landbouw. Te denken valt aan een % vergroeningsmaatregelen op alle bedrijven zoals een kruidenrijke strook of plas dras.

Weidevogels als onderdeel van het Friese landschap en Friese cultuur

Weidevogels spelen een belangrijke rol bij de beleving van het Friese landschap. Daarnaast zijn weidevogels een belangrijke schakel in de balans tussen landbouw en natuur. Ze fungeren tevens als graadmeter voor het herstel van de biodiversiteit in het boerenland. Verder is de grutto een graadmeter voor verbondenheid van Friezen met het cultuurlandschap en de natuur. Ook hebben de weidevogels en het bijbehorende weidevogellandschap een belangrijke rol voor toerisme

De provincie wil **Leeuwarden-Fryslân 2018** benutten om duurzame landbouw voor het voetlicht te brengen. Een viertal projecten uit het Bidbook van LF 2018 zijn in dit verband tot 'iconen' benoemd. Dit zijn het koepelproject Celebrating diversity, waaronder Kening fan 'e Greide en Silence of the Bees en de akkerbouw gerelateerde projecten en events onder Potatoes go Wild, Farm of the World. De bottom-up aanpak vanuit de Mienskip die geleid heeft tot deze projecten, vormt een vormbeeld van de voorgestelde coöperatieve aanpak van de provincie. Het burgerinitiatief achter Celebrating Diversity geeft blijk van een maatschappelijk en culturele oriëntatie en betrokkenheid die goed aansluit bij de Friese natuurinclusieve landbouw.

Kening fan 'e Greide is het Friese burgerinitiatief om te zoeken naar de randvoorwaarden voor een rijk boerenland. Kening fan 'e Greide bindt een rijk pallet aan talenten en probeert bruggen te slaan tussen de vele verschillende maatschappelijke stakeholders van de toekomst van het boerenland. Via de Kening fan 'e Greide wordt geprobeerd een breed maatschappelijk draagvlak te creëren voor biodiversiteit in het landelijk gebied. De Grutto is hiervoor het boegbeeld. Ook initiatieven zoals Weide Weelde en de Fryske dragen hieraan bij.

7.2.5. Brede samenwerking en een breed maatschappelijk draagvlak

Doelstelling uit de nota

Een breed maatschappelijk draagvlak, met name bij boeren(organisaties) en natuurverenigingen, is een noodzakelijke voorwaarde voor succesvol beleid.

Weidevogelbeheer en bescherming wordt uitgevoerd door de gezamenlijke beheerders en vrijwilligers in een gebied. Voor de realisatie van vitale populaties is het essentieel dat de partijen in een gebied intensief samenwerken en zich extra inspanssen.

Conclusies

- Het door de provincie gesubsidieerde Olterterpoverleg, waarin alle betrokken partijen bij het weidevogelbeheer vertegenwoordigd zijn, is een waardevol instrument voor samenwerking.
- Op het gebied van onderzoek en kennisdeling zijn belangrijke en waardevolle stappen gezet door voortzetting van het onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen en het instellen van een weidevogellectoraat. Aan het opzetten van het weidevogelkenniscentrum wordt gewerkt.
- De samenwerking tussen alle gebiedspartners in de weidevogelkerngebieden kan nog beter. Hiervoor was de afgelopen periode minder aandacht door alle drukte van de herziening van het stelsel agrarische natuurbeheer. In het project lerend beheren zal de komende tijd aandacht worden besteed aan de samenwerking.
- De BFVW doet belangrijk werk met de nazorg op zo'n 130.000 ha. Ondersteuning van de BFVW blijft van groot belang. Ook voor verdere professionalisering op het gebied van monitoring en bescherming. Het verlies van vrijwilligers door vergrijzing is punt van zorg. Er wordt gezocht naar manieren om de jeugd te betrekken.

Analyse

Samenwerking in het Olterterpoverleg

Alle partijen betrokken bij het weidevogelbeheer zijn vertegenwoordigd in het Olterterpoverleg. Samenwerking op het dossier van weidevogelbescherming en -beheer staat centraal in dit overleg. Het Olterterpoverleg zou een stevigere rol kunnen spelen dan nu en meer agendavormend kunnen zijn en op belangrijke weidevogelthema's met een gezamenlijk advies komen.

Onderzoek en Kennisdeling

Het onderzoek van de **Rijksuniversiteit Groningen** levert belangrijke inzichten over de effectiviteit van het weidevogelbeleid op het gebied van omvang, beheer en inrichting, compensatie en predatie. Tevens kan er met het onderzoek een vinger aan de pols worden gehouden van de Friese en Nederlandse populatie. Gelet op het feit dat de weidevogelpopulatie nog steeds afneemt en de predatiedruk toeneemt blijft het onderzoek van de RUG de komende jaren belangrijk.

Het hoofddoel van het **weidevogelkenniscentrum** en het **weidevogellectoraat** zijn bundelen en ontsluiten van beschikbare kennis op het gebied van weidevogelbeheer en bescherming. Er is de laatste jaren veel wetenschappelijke- en praktijkkennis opgedaan over weidevogelbeheer. Het is belangrijk dat deze kennis beschikbaar komt voor de (toekomstige) beheerders en vrijwilligers om zo de kwaliteit van het weidevogelbeheer/bescherming te borgen en te blijven verbeteren. Bestaande kennis kan nog beter worden gedeeld. Hiervoor zal in de toekomst nauw worden samengewerkt tussen het weidevogelkenniscentrum, weidevogellector en het Living Lab. Op dit moment wordt er door de Dairy campus in samenwerking met de weidevogellector en VHL gewerkt aan een plan van aanpak voor het weidevogelkenniscentrum.

Samenwerking binnen de weidevogelkerngebieden

Binnen de weidevogelkerngebieden werken de bij weidevogels betrokken partijen zoals de collectieven, natuurbeheerders, vogelwachten en jagers samen in gebiedscoalities. Door de hoge tijdsdruk en hoeveelheid werk die moest worden verzet door de collectieven voor de herziening van het stelsel agrarisch natuurbeheer in 2015 is het opzetten van gebiedscoalities nog onvoldoende van de grond gekomen. De komende tijd zal o.a. in het traject 'leren beheren' aandacht worden besteed aan de gebiedsgerichte samenwerking. Ook in het Olterterpoverleg zal hier aandacht aan worden besteed. Het is belangrijk dat de samenwerking wordt verbeterd om beheer en inrichting binnen de weidevogelkerngebieden beter op elkaar af te stemmen en van elkaar te leren.

Inzet buiten de weidevogelkerngebieden

De BFVW doet op circa 130.000 ha nazorg. Nazorg bestaat uit de bescherming van de nesten en kuikens tegen landbouwwerkzaamheden. Hiervoor is overleg met boeren van groot belang. Het blijft belangrijk om de BFVW te blijven ondersteunen vanuit de provincie zodat de BFVW verder kan gaan met het maken van een professionaliseringslag op het gebied van monitoring en bescherming. Het verlies van nazorgers veroorzaakt door de vergrijzing is al jaren een groot probleem. Samen met de collectieven wordt gezocht naar een oplossing om de jeugd te betrekken bij de nazorg.

Breed maatschappelijk draagvlak

Via Kening fan 'e Greide worden wordt geprobeerd een breed maatschappelijk draagvlak te creëren voor biodiversiteit in het landelijk gebied. De Grutto is hiervoor het boegbeeld. Ook initiatieven zoals Weide Weelde en de Fryske dragen hieraan bij. Ondanks het succesvolle programma van Kening fan 'e Greide is er extra actie nodig om de mienskip te betrekken bij de discussie over het Friese platteland en haar weidevogels. Wellicht kan het opstellen van de omgevingsvisie hierbij een rol spelen.

Bijlage 1 - Uitleg begrippen

Agrarische collectieven: De provincie is opgedeeld in agrarische collectieven waarvan de kern doorgaans wordt gevormd door agrarische natuurverenigingen en andere landgebruikers met landbouwgrond. De agrarische collectieven zijn gecertificeerd en zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van het agrarisch natuurbeheer. De collectieven stellen daartoe een beheerplan op waarin de te nemen maatregelen t.b.v. de soorten staan.

Agrarische Natuurvereniging (ANV): Een samenwerkingsverband dat het agrarisch natuurbeheer door agrariërs in een regio ondersteunt, begeleid en stimuleert en hierbij als collectieve overlegpartner optreedt.

Agrarisch natuur- en landschapbeheer (ANLb): Het agrarisch natuur- en landschapsbeheer is per 1 januari 2016 veranderd. De kern van het vernieuwde Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) is een collectieve gebiedsgerichte benadering op die plekken waar dit het meest kansrijk is voor een goed natuurrendement. Dit moet leiden tot een effectiever en efficiënter beheer met meer natuurwinst en lagere uitvoeringskosten.

De provincies stellen, in samenspraak met gebiedspartijen, de ambities en natuurdoelen voor het gebied vast. Zij zorgen ervoor dat de ambities en doelen van alle betrokkenen in een gebied worden vastgelegd in hun provinciale natuurbeheerplannen. Hierin staat in grote lijnen waar het agrarisch natuurbeheer zal worden toegepast. Hoe dit wordt ingevuld, is aan de collectieven. Dit wordt duidelijk in de jaarlijkse gebiedsaanvragen die de collectieven opstellen in nauwe samenspraak met andere partijen in de omgeving, zoals natuur- en landschapsorganisaties en waterschappen. Het doel is om een breed draagvlak in de streek op gang te brengen, waardoor maatschappelijke doelen (natuur, water, recreatie) op termijn effectiever zullen worden verwezenlijkt.

Beheerpakket legselbeheer: Legselbeheer dient om legfels te beschermen in percelen waar geen aangepast weidevogelbeheer plaatsvindt. Om de uitgekomen jonge weidevogels een goede overlevingskans te bieden, kunnen de pakketten die onder dit beheertype vallen worden gecombineerd met een toeslag voor kuikenstroken. Via deze stroken kunnen jonge weidevogels percelen bereiken die voor langere tijd als foeragegebied kunnen dienen.

Bond Friese Vogelwachten (BFVW): Momenteel zijn rond 120 lokale wachten aangesloten bij de BFVW met totaal 26.751 leden. De BFVW is een vrijwilligersorganisatie met één professionele kracht in dienst. De BFVW heeft meerdere werkgroepen en commissies, zoals broedzorg, vogels aan huis, zwarte stern, de wilsterwerkgroep en de commissie nazorg. Daarnaast zijn er de werkgroepen educatie en promotie en public relations. De commissie nazorg stelt het beleid vast van de 6000 nazorgers die het veldwerk doen, cursussen verzorgen, gegevens verzamelen van de nesten en broedresultaten en deze gegevens verwerken en doorgeven aan de centrale computer en ten slotte nestbescherming in samenwerking met de boeren.

Brongebied: Een kerngebied gaat als een brongebied functioneren als er meer, liefst veel meer, weidevogels worden geproduceerd dan nodig is voor compensatie van de sterfte in de lokale populatie. Bruto Territoriaal Succes (BTS): Het percentage broedparen dat in een broedjaar vliegvlugge jongen produceert.

Gebiedsaanvraag: De aanvraag incl. onderbouwing die is opgesteld door de gebiedspartijen en wordt ingediend door het agrarisch collectief voor het verlenen van een lump sum subsidie voor weidevogelbeheer gedurende een bepaalde periode in een weidevogelkerngebied.

Gebiedscoalitie: Een samenwerkingsverband van collectieven van agrariërs, natuurbeheerders, vrijwillige weidevogelbeschermers, jagers en andere maatschappelijk betrokken partijen, dat zich richt op het totale natuur- en landschapsbeheer in een gebied.

Kollektievenberied Fryslân (KBF): Het KBF is een samenwerkingsverband van de zeven Friese collectieven en LTO Noord Fryslân en daarmee het gezicht van agrarisch natuur- en landschapsbeheer in Fryslân. De activiteiten van het KBF bestaan naast het netwerken en vertegenwoordigen van belangen uit kennisuitwisseling en het verzamelen van data.

Last minute beheer: Last minute beheer kan alleen worden afgesloten als er weidevogelkuikens aanwezig zijn, die onvoldoende kuikenland in de buurt hebben. Last minute beheer wordt tijdens het weidevogelseizoen afgesloten om kuikens te helpen met opgroeien. De kuikens hebben lang gras nodig van ongeveer 15 centimeter. Dat is belangrijk voor beschutting en voor insecten die ze kunnen eten. Als alle percelen kort gemaaid zijn, zijn er weinig insecten en is er minder schuilgelegenheid. Een boer die aan weidevogelbeheer doet en wil gaan maaien, kan als last minute beheer bijvoorbeeld een kuikenstrook van 6 tot 12 meter breed laten staan. Een andere mogelijkheid is om een perceel met een beheerpakket waar bijvoorbeeld niet voor 1 juni gemaaid mag worden, pas één of twee weken later te maaien. De gebiedscoördinator en de boeren maken hierover afspraken en de boer ontvangt een extra vergoeding voor gederfde inkomsten.

Leefgebied open grasland: door de provincie aangewezen agrarische gronden binnen de weidevogelkansgebieden waarop door de collectieven subsidie voor agrarisch natuurbeheer kan worden aangevraagd.

Lumpsum overeenkomst: Een overeenkomst waarbij tegen een vaste prijs een gespecificeerde prestatie wordt geleverd.

Mozaïekbeheer: Een verzameling afwisselende beheermaatregelen verspreid over een gebied zodat gedurende het broedseizoen aan de behoefte van veiligheid en voedsel van grutto's en kuikens kan worden voldaan.

Natuurnetwerk Nederland: Een samenhangend stelsel van natuurgebieden in Nederland van (inter)nationale betekenis (de voormalige ecologische hoofdstructuur).

Natuurbeheerplan: De natuurbeheerplannen vormen een bouwsteen voor de realisering van het natuur- en landschapsbeleid van rijk en provincie; vooral voor de totstandkoming van het Natuurnetwerk Nederland zijn deze plannen belangrijk. In zo'n plan geeft de provincie het bestaande beleid incl. de subsidiemogelijkheden weer en de natuur-, en landschapsdoelen die zij per perceel wil realiseren door de inzet van het subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer. Ook zijn in het plan bestaande en nog te ontwikkelen natuur en landschap aangegeven. De natuurbeheerplannen komen tot stand in een interactief proces met gebiedscoalities (andere overheden en relevante gebiedspartijen zoals waterschappen, gemeenten, koepels ANB (SCAN), natuurbeheerders, landschapsbeheerorganisaties, soortenorganisaties).

Olterterp overleg: In Fryslân hebben alle bij de weidevogels betrokken partijen zich verenigd in het Olterterp overleg. Dat overleg is in feite belangenbehartiging en kenniscentrum in één, met als vaste vergaderlocatie het gebouw van It Fryske Gea in Olterterp. In het Olterterp overleg ligt tot dusverre het accent sterk op de praktijk van bescherming en beheer. Het Olterterp overleg hecht sterk aan een goede afstemming met andere initiatieven als Kening fan e Greide en marktgerichte initiatieven (zoals Gruttomelk uit Idzegea). De Provincie Fryslân beschouwt het Olterterp overleg als hét adviesorgaan ten behoeve van de verdere ontwikkeling van het provinciale weidevogelbeleid.

Plas-dras: Een gebied waarvan op tenminste 60% van de oppervlakte het waterpeil gedurende (een deel van) het broedseizoen tussen 5 en 20 cm boven het maaiveld staat. Reproductiesucces: Het aantal vliegvlugge jongen, geproduceerd per territoriumhoudend paar.

Skriezekrite: Een samenwerkingsverband van agrarische collectieven, natuurbeheerders, vrijwillige weidevogelbeschermers en andere maatschappelijk betrokken partijen, dat zich richt op het weidevogelbeheer en de inrichting van een weidevogelkerngebied. Weidevogelreservaat: Een natuurgebied dat in beheer is bij een terreinbeherende organisatie (TBO) en waarin weidevogels het natuurbeheerdoel vormen, al dan niet in combinatie met agrarisch medegebruik.

Weidevogelkansgebieden: Gebieden van tenminste 250 ha waar tenminste 10 broedparen Grutto per 100 ha (of 50 broedparen steltlopers of 30 broedparen kritische soorten) zitten en die qua openheid en rust voor een groot deel geschikt zijn. Ze vormen de zoekgebieden waarbinnen weidevogelkerngebieden kunnen worden ontwikkeld.

Weidevogelkerngebieden: Gebieden van tenminste 250 ha waarbinnen inrichting en beheer optimaal zijn afgestemd op de weidevogels. Ze bestaan uit natuurgebieden, gebieden met agrarisch mozaïekbeheer of combinaties van beide. Ze liggen binnen weidevogelkansgebieden.

Weidevogelreservaat: Een natuurgebied dat in beheer is bij een terreinbeherende organisatie (TBO) en waarin weidevogels het natuurbeheerdoel vormen, al dan niet in combinatie met agrarisch medegebruik.

Bijlage 2 - Ontwikkelingen in het weidevogelbeleid

Sinds het verschijnen van de Weidevogelnota 2014 – 2020 hebben zich diverse ontwikkelingen voorgedaan die van invloed zijn op het Friese weidevogelbeleid. Deels betreft dat ontwikkelingen in Fryslân zelf. Maar ook op landelijk niveau is de aandacht voor weidevogels toegenomen, wat heeft geleid tot ontwikkelingen.

Vernieuwing stelsel Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer

Het agrarisch natuur- en landschapsbeheer is per 1 januari 2016 vernieuwd. De kern van het vernieuwde Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb 2016) is een collectieve gebiedsgerichte benadering op die plekken waar dit het meest kansrijk is voor een goed natuurrendement. Dit moet leiden tot een effectiever en efficiënter beheer met meer natuurwinst en lagere uitvoeringskosten. Uitgangspunt hierbij is een leefgebiedenbenadering: het creëren en in stand houden van een leefgebied voor een soort of groep van soorten die vergelijkbare beheeractiviteiten vragen in een bepaald gebied. Er zijn vier agrarische leefgebieden:

- open grasland
- open akkerland
- natte dooradering
- droge dooradering

Weidevogels komen met name voor in de leefgebieden open grasland en open akker. Maar er zijn ook combinaties mogelijk met het leefgebied natte dooradering. Binnen deze leefgebieden kan door de collectieven subsidie voor weide- en akkervogelbeheer worden aangevraagd.

In Fryslân zijn er zeven agrarische collectieven opgericht welke allemaal een subsidieaanvraag voor agrarisch weidevogelbeheer hebben gedaan bij de provincie. Deze aanvraag hebben de collectieven zo goed mogelijk afgestemd met de coalitiepartners zoals de natuurbeheerders en de vrijwilligers van de BFVW. In kader van het traject lerend beheren willen we komen tot een nog betere gebiedsgerichte samenwerking op het niveau van weidevogelkerngebieden.

In het landelijk gebied treedt de provincie op als gebiedsregisseur. Zij brengt de partijen bij elkaar die zorgen voor de uitvoering van het natuur- en landschapsbeheer. De provincie bepaalt ook waar zij welke doelen willen realiseren en welke middelen zij hiervoor inzetten.

Budget ANLb

De provincie Fryslân heeft voor de periode 2016-2021 van de beschikbare 14 miljoen voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer 8,3 miljoen beschikbaar gesteld voor weidevogelbeheer binnen het leefgebied open grasland. Dit is meer dan de 7,7 miljoen die in de Weidevogelnota wordt genoemd. Dit komt omdat de beheervergoedingen voor weidevogelbeheer zijn gestegen en er meer op zwaar beheer wordt ingezet dan voorheen. Uit de evaluatiegesprekken met de agrarische collectieven en de gesprekken met het KBF blijkt dat deze 8,3 miljoen niet voldoende is om aaneengesloten kerngebieden te realiseren. De collectieven geven aan dat er witte vlekken zonder beheer zijn ontstaan binnen de kerngebieden. De collectieven geven verder aan dat het binnen het huidige budget voor weidevogelbeheer niet lukt om deze witte vlekken te vullen met weidevogelbeheer. Hiervoor zijn extra middelen nodig van minimaal 0,7 miljoen.

De provincie Fryslân heeft ervoor gekozen om deze middelen niet beschikbaar te stellen omdat er ook voldoende middelen voor de andere drie leefgebieden beschikbaar moet blijven. Voor het beheerjaar 2018 is er een budget van circa 0,2 miljoen euro beschikbaar om een deel van de witte vlekken te kunnen opvullen met weidevogelbeheer.

Criteria beheer weidevogelkerngebieden

In de weidevogelnota 2014-2020 staan criteria voor de selectie en ontwikkeling van weidevogelkerngebieden. Deze zijn gebaseerd op de best beschikbare kennis en practice om stabiele weidevogelpopulaties te realiseren.

GS heeft in 2015 besloten op basis van advies van de PCLG om de criteria uit de Weidevogelnota niet over te nemen in het Natuurbeheerplan Fryslân 2016, maar een afgezwakte criteria op te nemen. Dit om de agrarische collectieven de mogelijkheden voor groei te bieden.

De gebiedsaanvragen van de collectieven voldoen aan de instapeisen van het Natuurbeheerplan. Er is er is een hele slag gemaakt om het beheer te verzwaren en neer te leggen in de meest kansrijke gebieden. Echter wordt nog steeds niet voldaan aan de instapeisen van de Weidevogelnota met betrekking tot hoog waterpeil, beschikbaar en bereikbaar kuikenland. Hier wordt door de collectieven aan gewerkt o.a. met begeleiding van BoerenNatuur. Draagvlak en beschikbaar budget zijn knelpunten bij het realiseren van hoog waterpeil en voldoende kuikenland.

In het tweede kwartaal van 2016 is landelijk een evaluatie uitgevoerd naar de invoering van het vernieuwde Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb 2016). Uit deze evaluatie zijn diverse ontwikkel- en aandachtspunten naar voren gekomen. Deze ontwikkelpunten worden in concrete acties omgezet voor beheerjaar 2018 en verder. Het projectvoorstel 'ANLb 2.0 – stroomlijnen uitvoering' is op 19 januari 2017 geaccordeerd door de provincies.

ANLb 2.0 – stroomlijnen uitvoering

Doel van het project is het optimaliseren en verder ontwikkelen van de uitvoering van het ANLb. De uitvoering van het ANLb moet zo effectief en efficiënt mogelijk worden (conform afspraken in het Natuurpact) en bijdragen aan de doelstellingen van het ANLb:

- Meer natuurwinst
- Effectiever en efficiënter beheer
- Collectieve gebiedsgerichte aanpak en beheerverantwoordelijkheid

Daarnaast het werk van de collectieven makkelijker maken; minder drukte en administratieve lasten en uitvoeringsproblemen oplossen. En kennis en informatie over het ANLb breed beschikbaar maken; informatie en kennis delen en verbreden en kennisvragen achterhalen en beantwoorden.

De collectieven in Fryslân onderschrijven de bovenstaande alinea over het verminderen van administratieve lasten en uitvoeringsproblemen (flexibiliteit). Er is veel tijd gaan zitten in het aangeven en oplossen van fouten en of in de praktijk onwerkbaar situaties. Daarnaast wordt de manier van controle door de NVWA als niet passend gevonden. Tevens geven de collectieven aan dat de provincie te weinig budget beschikbaar stelt voor weidevogelbeheer. Aandachtspunt blijft de predatieproblematiek er dient meer ruimte voor predatiebeheer te komen. Daarnaast dient de communicatie en samenwerking met de gebiedspartijen te worden geïntensiveerd. Het is van belang dat de gebiedspartijen hiervoor voldoende tijd reserveren.

Natuurinclusieve landbouw

In haar coalitieakkoord *Mei elkenien, foar elkenien uit 2015* heeft GS van Fryslân aangegeven dat zij wil bijdragen aan een toekomstbestendige economie, een omgeving waarin landbouw en natuur in balans zijn en aan kennis en innovatie in de agrarische sector. De uitdaging is om natuur en biodiversiteit op een rendabele wijze te integreren in de bedrijfsvoering. Want ook natuurinclusieve landbouw vraagt, net als iedere vorm van ondernemerschap, om een onderliggend verdienmodel. Het moet de boer een goede boterham opleveren.

Onder natuurinclusieve landbouw verstaan we een landbouw die de positieve effecten van natuur op de bedrijfsvoering zoveel mogelijk benut en waarin de negatieve effecten van de bedrijfsvoering op

de natuur zo klein mogelijk zijn. Hoe natuurinclusieve landbouw er concreet op een bedrijf uitziet en op welke van deze prestatiegebieden de nadruk ligt, is afhankelijk van de keuzes die de boer daarin maakt, afhankelijk van het type ondernemer dat hij is en van de (verdien)mogelijkheden die de ligging van zijn bedrijf biedt.

Voor de implementatie van NIL is een actieprogramma opgezet dat zich richt op de volgende sporen:

- Living Lab gericht op praktische implementatie in Fryslân;
- Verbreding van de aanpak van het thema bij ondernemers, overheden en onderwijs;
- Verbreding naar beleidsthema's als Omgevingsvisie, Veenweidevisie, Voeding en gezondheid en Innovatie;
- Beleid en uitvoering gericht op landelijk niveau (Manifest NIL) en op de EU (EU-programma NIL)

Living Lab

Sinds het voorjaar 2016 is het Living Lab natuurinclusieve landbouw actief. Het Living Lab is een instrument dat richting geeft aan natuurinclusieve landbouw in Fryslân, door perspectieven in het boerenbedrijf te stimuleren. Er worden door de partners al projecten ontwikkeld, gericht op onderzoek naar en implementatie van natuurinclusieve bedrijfsvoering. Het gaat bijvoorbeeld om het project Koeien en Kruiden, Natuurlijk melken 2050 en projecten gericht op bodemdiversiteit, blauw-groene diensten, keurmerken, consumentenacties, nieuwe rassen en verlaging van kosten.

Kening fan 'e Greide & Leeuwarden-Fryslân 2018

Kening fan 'e greide (KfG) is een burgerinitiatief met als doelstelling de waarde van het landschap voor latere generaties te behouden. Bewustwording, cultuur, economie (landbouw en zuivel) en natuur spelen hierbij een grote rol. De skries (Grutto), de kening fan 'e greide is het symbool van het burgerinitiatief. KfG is tevens een ambitieus programma van Leeuwarden-Fryslân 2018 onder de noemer Celebrating Diversity. Een programma met als doelstelling een breed internationaal publiek te introduceren met, en interesseren voor biodiversiteit. Hen inspireren tot denken en daden, ook na 2018. Het programma beleeft in 2018 haar hoogtepunt langs de Europese grutto-migratieroute, maar ook ná 2018 nog volop actief en inspirerend zal zijn.

Weidevogellectoraat

In haar coalitieakkoord *Mei elkenien, foar elkenien uit 2015* heeft GS van Fryslân aangegeven dat zij een lector weidevogels wil faciliteren. Samen met het ministerie van Economische Zaken financiert de provincie Fryslân de lector weidevogels.

Per 1 mei 2016 is Dr. Astrid Manhoudt aangesteld als lector Weidevogels bij hogeschool Van Hall Larenstein. De lector werkt vanuit de vragen die de omgeving stelt. Educatie en voorlichting, het opzetten van praktisch toepasbare monitoringssystemen en verdien- en bedrijfsmodellen in weidevogelgebieden zijn belangrijke onderwerpen. Daarbij wordt nauw samengewerkt met de opleidingen Diermanagement, Dier- en Veehouderij en Bedrijfskunde en Agribusiness en het mbo. De ambitie is dat in de ontwikkeling van het lectoraat ook andere groene onderwijsinstellingen betrokken worden. De belangrijkste ambitie is de aansluiting bij de praktijk, niet in de laatste plaats de boerenpraktijk. Vraagstukken uit die praktijk zijn leidend voor het toegepast onderzoek en projectenprogramma.

De lector is begonnen met het oprichten van een kenniskring van docenten melkveehouderij. "Als zij meedraaien in onderzoek rond dit onderwerp, dan kunnen ze die kennis weer toepassen in hun onderwijs." Ook is de lector *best practices* aan het inventariseren. "Waar gaat het goed met weidevogels? Wat doen die boeren? Hoe ziet hun verdienmodel eruit?" De lector gaat ook

onderzoek op poten zetten. “Zo ligt er nu een onderzoeksvoorstel om te kijken hoe de relatie is tussen kruidenrijk grasland en koegezondheid.

Lerende evaluatie Natuurpact van het Planbureau voor de Leefomgeving

Het natuurbeleid is in de afgelopen jaren gedecentraliseerd. De invulling en uitwerking van het natuurbeleid ligt nu bij de provincies. Over de ambities in het natuurbeleid hebben Rijk en provincies afspraken gemaakt in het Natuurpact (2014). Ook is afgesproken driejaarlijks een lerende evaluatie te laten uitvoeren door het Planbureau voor de Leefomgeving. De eerste evaluatie is in januari 2017 verschenen. Het PBL concludeert dat de provincies goed op weg met de ontwikkeling en uitvoering van het natuurbeleid voor het realiseren van de biodiversiteitsdoelen. Het doelbereik van de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) wordt, bij uitvoering van alle plannen, naar verwachting vergroot van 55% in 2015 naar 65% in 2027. Ten aanzien van het weidevogelbeleid concludeert het PBL:

- Dat de nieuwgevormde agrarische collectieven de maatschappelijke betrokkenheid bij natuur nog niet vergroten door burgers en bewoners actief te betrekken bij het agrarische natuurbeheer. Vooralsnog wordt echter sterk gestuurd op het vergroten van de ecologische effectiviteit van het agrarische natuurbeheer. De eerder beoogde bredere functie van agrarische collectieven in het landelijk gebied krijgt weinig aandacht meer in het beleidsdiscours. Hiervoor zijn ook geen doelen geformuleerd.
- Dat de kansen om meer functies te combineren nog niet volledig worden benut. De verwachting bij de decentralisatie was dat provincies in hun rol als gebiedsregisseur diverse belangen en opgaven beter aan elkaar zouden kunnen koppelen. Ze zouden zo kunnen zorgen voor een effectievere uitvoering. Vooralsnog manifesteert die winst zich vooral in het koppelen van ruimtelijke ontwikkelingen aan natuur.
- Ook de potentie voor het met elkaar verbinden van landbouw en natuur komt nog niet goed uit de verf. De provincies hebben nog nauwelijks concrete ambities geformuleerd voor natuur-inclusieve landbouw, buiten de kerngebieden voor het agrarische natuurbeheer. Daarbij hebben ze ook weinig middelen en instrumenten om de landbouw direct te kunnen sturen. Natuur-inclusieve landbouw kan kansen bieden voor verduurzaming, maar voor het opschalen van deze vernieuwing zijn systeeminterventies nodig zoals de vergroening van het gemeenschappelijke landbouwbeleid of het stellen van extra milieueisen aan de landbouwproductie door de EU, het Rijk en/of de provincie

Landelijke aanpak weidevogels

Op 17 maart 2017 heeft de Staatssecretaris van Economische zaken een brief aan de Tweede Kamer verzonden over de uitvoering van de motie Grashoff-Leenders (3450 XIII, nr. 98), inzake weidevogels. In de motie Grashoff-Leenders verzoekt de Tweede Kamer de Staatssecretaris om een nationaal plan van aanpak voor weidevogels op te stellen. Deze brief is aanvullend op de aanpak die de Staatssecretaris op 2 november 2016 heeft toegezonden (33576, nr. 92).

Involgend de kamerbrief van 13 januari heeft de Staatssecretaris van Economische Zaken aangekondigd scenario's te willen uitwerken in kader van het opstellen van een nationaal plan voor weidevogels. Dit vanwege de voortdurende achteruitgang van de weidevogelpopulatie. Deze negatieve trend zal zich voortzetten, indien niet snel extra maatregelen worden genomen. Maatregelen die nodig zijn om de teruggang in het aantal broedparen weidevogels te stoppen, de overlevingskansen voor kuikens te verbeteren en het aantal broedparen weer te laten stijgen.

Vanuit de verantwoordelijkheid van het bij het natuurbeleid betrokken partijen en voor draagvlak van de uitvoering daarvan heeft de Staatssecretaris samen met de provincies, Vogelbescherming Nederland en BoerenNatuur.nl de ambitie uitgesproken om stabiele weidevogelpopulaties voor Nederland te behouden. Daarom zullen zij de komende periode, in overleg met de natuurbeheerders, het verbeteren van weidevogelbeheer continueren en intensiveren.

De samenwerkende partijen hebben ingezet op het ontwikkelen van enkele scenario's door onderzoekers van WUR/SOVON. De scenario's geven inzicht in de te realiseren weidevogelaantallen, kwaliteit en omvang van geschikt habitat en kosten.

De onderscheiden scenario's zijn:

- **Scenario 1:** Optimaliseren van het huidige beheer, zonder aanpassingen in inrichting (resultaat naar verwachting dan 4600 broedparen Grutto in Nederland).
- **Scenario 2:** optimalisatie van de inspanningen (inrichting + beheer) binnen de gebieden die nu voor weidevogels worden beheerd.
- **Scenario 3:** het realiseren van een duurzame grutto-populatie van 48.000 broedpaar grutto's, de omvang zoals die door vogelbescherming Nederland wordt voorgestaan.

De scenario's geven diverse opties weer, die door de partijen nader uitgewerkt kunnen worden. Voor alle scenario's geldt dat er op gebiedsniveau een uitwerking dient te komen om de bestaande kwaliteiten van weidevogelgebieden te verbeteren. Het gaat hierbij om het verhogen van waterpeil/vernatting, het verbeteren van de vegetatiestructuur, het verbeteren van het maaien beweidingsregime, het creëren van voldoende openheid en beperken van verstoring en het op gebiedsniveau uitwerken van maatregelen om predatie tegen te gaan.

Alleen een gebiedsgerichte aanpak, waarin een combinatie van noodzakelijke maatregelen genomen wordt, kan de achteruitgang van de weidevogelstand keren. Belangrijk bij de gebiedsgerichte aanpak is de uitvoerbaarheid en maatschappelijke acceptatie van de maatregelen. Voor een succesvolle aanpak gaat het om de balans tussen het realiseren van de maatregelen met een maximaal ecologisch effect en de maatschappelijke acceptatie van de maatregelen en inpasbaarheid in bedrijfsvoering (bij agrarisch natuurbeheer).

Nieuwe wet Natuurbescherming in relatie tot weidevogels

Sinds 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming (Wnb) van kracht. De nieuwe wet ziet toe op "het beschermen en ontwikkelen van de natuur, mede vanwege de intrinsieke waarde, en het behouden en herstellen van de biologische diversiteit". Dit betekent dat er geen achteruitgang mag optreden van de huidige biodiversiteit en waar de achteruitgang reeds is opgetreden deze hersteld dient te worden. De wet beschrijft de provinciale verantwoordelijkheid daarin en verwijst daarbij naar de soortenbijlages van de Vogel- en habitatrichtlijn en naar de rode lijsten. De nationale natuurvisie biedt, in de vorm van rode lijsten, inzicht in de met uitroeiing bedreigde of speciaal gevaar lopende dier- en plantensoorten die van nature in Nederland voorkomen. Volgens de wettekst dienen Rode Lijst-soorten die met uitroeiing worden bedreigd of extra gevaar lopen, te worden beschermd. Hiervoor zijn geselecteerd de kwalificaties: EB en BE (Ernstig Bedreigd en Bedreigd). De grutto, tureluur, veldleeuwerik en graspieper staan op de Rode Lijst van vogels. De afname van de grutto is van internationaal belang, omdat Nederland ongeveer de helft van de Europese broedpopulatie herbergt.

De provinciale verantwoordelijkheid is met de nieuwe wet groter geworden. Het beleid dient zich ook niet alleen op behoud van soorten te richten, maar tevens op behoud en beheer van waardevolle landschappen, m.a.w. de leefomgeving van soorten. Daarnaast is de provincie bevoegd gezag voor de Wet natuurbescherming.

De wet verplicht het rijk en de provincies een Natuurvisie op te stellen. De Minister van Economische Zaken stelt de nationale natuurvisie op die de hoofdlijnen bevat van het te voeren rijksbeleid gericht op onder anderen het behoud en het zo mogelijk versterken van de biologische diversiteit en het duurzame gebruik van de bestanddelen daarvan. De provincie is verantwoordelijk voor het opstellen van de provinciale natuurvisie. De provinciale natuurvisie dient de hoofdlijnen te bevatten van het te

voeren provinciale beleid gericht op onder andere het behoud en het zo mogelijk versterken van de biodiversiteit en het duurzame gebruik van de bestanddelen daarvan, waartoe in elk geval het aanwijzen en beheren van Natura 2000-gebieden in de provincie behoort. Tevens dient behoud van biodiversiteit integraal verweven te worden in het algemene economisch beleid, het ruimtelijke beleid, het milieubeleid, het waterbeleid en het cultuurbeleid. Daarnaast draagt de provincie er zorg voor dat behoud van biodiversiteit een plaats krijgt in het beleid en de verantwoordelijkheden van andere overheden op de hiervoor genoemde terreinen. De provinciale natuurvisie wordt door Provinciale Staten vastgesteld en door Gedeputeerde Staten uitgevoerd.

Bijlage 3 – overzicht mogelijkheden predatiebeheer

Aanpak predatoren t.b.v. weidevogelbescherming					
Mogelijkheden op basis van afspraken met mienskip Te regelen via vrijstelling, ontheffing of opdracht					
Soort	<i>verstoren</i>	<i>Vangen</i>	<i>doden</i>	Aantasten vaste verblijf/ broedplaatsen	Ingrepen landschap (ongeschikt maken leefgebied predator)
Vos (landelijk vrijgesteld)	✓	✓	✓	✓	uitrasteren van nesten met stroomdraad
					ruigte en rommel opruimen
Zwarte Kraai (landelijk vrijgesteld)	✓	✓	✓	✓	oude nesten uit bomen verwijderen 1 aug-15 maart
Verwildeerde kat (Aanwijzing prov Frl doden)	✓	✓	✓	✓	De verwildeerde kat valt niet onder het beschermingsregime van de wnb, wel dienen de middelen voor vangen/doden via onteffing of aanwijzing te worden geregeld
Ooievaar	✓				nestboom verwijderen 1 aug-15 maart (onder ontheffing)
Blauwe Reiger	✓				nestboom verwijderen 1 aug-15 maart (onder ontheffing)
Bruine kiekendief	✓				riet maaien 1 aug-15 maart
Buizerd/Havik	✓				nestboom verwijderen 1 aug-15 maart (onder ontheffing)
Marterachtigen, m.n. steenmarter, bunzing, hermelijn	✓	✓	✓	✓	ruigte en rommelbulten opruimen Mogelijke verblijfplaatsen ongeschikt maken
Wasbeerhond (marterhond) (Aanwijzing prov Frl doden)	✓	✓	✓	✓	De wasbeerhond is op 2 augustus 2017 op de unielijst voor invasieve exoten geplaatst. Dit houdt in dat het Rijk maatregelen ter bestrijding moet gaan invoeren..
Meeuw (kok-zilvermeeuw)	✓				